

Вінницький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет менеджменту та інформаційної безпеки

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ПРОГРАМ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (на прикладі Лознянської сільської ради Хмільницького району Вінницької області)

08-43.МКР.006.00.120 ТЧ

Виконав: студент 2 курсу,
групи МФКД-20м
спеціальності 073 – Менеджмент
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

_____ Надольний О. В.

(прізвище та ініціали)

Керівник: д.е.н., професор, зав каф. ФІМ
(наук. ступінь, вч. звання, назва кафедри)

_____ Зянько В. В.

(прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 2021 р.

Опонент: к.е.н., доцент каф. ЕПВМ
(наук. ступінь, вч. звання, назва кафедри)

_____ Нікіфорова Л. О.

(прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 2021 р.

Допущено до захисту

Завідувач кафедри ФІМ

_____ д.е.н., проф. Зянько В. В.

(прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 2021 р.

Вінниця ВНТУ – 2021 рік

Вінницький національний технічний університет
 Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
 Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
 Рівень вищої освіти II-й (магістерський)
 Галузь знань – Управління та адміністрування
 Спеціальність – 073 Менеджмент
 Освітньо-професійна програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри ФІМ
д.е.н., професор Зянько В. В.

«28» серпня 2021 р.

ЗАВДАННЯ **НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Надольному Олегу Володимировичу
 (прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: Механізм фінансування соціально-економічних програм органів місцевого самоврядування (на прикладі Лознянської сільської ради Хмільницького району Вінницької області).

Керівник роботи Зянько Віталій Володимирович, д.е.н., професор
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
 затверджені наказом ВНТУ від «24» вересня 2021 року № 277.

2. Строк подання студентом роботи: 06 грудня 2021 року

3. Вхідні дані до роботи: Програма соціально-економічного та культурного розвитку Лознянської територіальної громади на 2016-2020 роки; Показники програм соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр.; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>; Насібова О. В. Фінансовий механізм соціального захисту як інструмент регулювання рівня життя населення. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 10. С. 48–54. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.10.48; Огінська А. Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. Економіка та держава. 2018. №4. С. 131—136; Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. – Київ: 2019. – 140 с.; Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>; Когут Ю. М., Ковач-Румп Г. Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки. Ефективна економіка. 2021. № 9. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

4. Зміст текстової частини:

У розділі 1 дослідити суть фінансового механізму, його структуру та джерела залучення коштів для фінансування місцевого економічного

розвитку, розглянути концептуальні основи фінансової політики місцевих органів влади, визначити методичні підходи до планування та прогнозування територіального економічного і соціального розвитку, охарактеризувати правову базу функціонування органів місцевої влади.

У розділі 2 проаналізувати основні показники соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради за 2016-2020 роки та оцінити структуру видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери Лознянської територіальної громади.

У розділі 3 запропонувати заходи з удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах.

Перелік ілюстративного матеріалу: Таблиці: таблиця 1.1 – Принципи стратегічного планування місцевого розвитку; таблиця 2.1 – Динаміка показників програм соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр.; таблиця 2.2 – Динаміка показників програм соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр.; таблиця 2.3 – Аналіз структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери у загальному обсязі бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр.; таблиця 3.1 – Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.

Рисунки: рисунок 1.1 – Структура фінансового механізму; рисунок 1.2 – Бюджетні механізми фінансування місцевого економічного розвитку; рисунок 1.3 – Інвестиційні механізми фінансування місцевого економічного розвитку; рисунок 1.4 – Кредитні механізми фінансування місцевого економічного розвитку; рисунок 1.5 – Грантові механізми фінансування місцевого економічного розвитку; рисунок 1.6 – Принципи фінансового забезпечення місцевої адміністрації; рисунок 1.7 – Класифікація місцевих органів влади за їх функціями; рисунок 1.8 – Чинники впливу на здійснення ефективної фінансової політики місцевими органами влади; рисунок 1.9 – Основні принципи державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України; рисунок 1.10 – Переваги перспективного планування розвитку адміністративно-територіальних утворень; рисунок 1.11 – Норми Конституції України, що закріплюють відносини з організації і функціонування місцевої адміністрації; рисунки 2.1–2.5 – Структура видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади у 2016 р.; у 2017 р.; у 2018 р.; у 2019 р.; у 2020 р.; рисунок 3.1. Спеціалізовані державні директивні та дорадчі органи, які здійснюють регіональну політику зарубіжних країн; рисунок 3.2 – Нормативно-правові акти, які законодавчо закріплюють основні принципи та гарантії місцевої адміністрації; рисунок 3.3 – Основні недоліки сучасної системи місцевих бюджетів; Рисунок 3.4 – Нормативи розмежування ПДФО.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Спеціальна частина	доцент кафедри ФІМ Ткачук Л.М.	_____	_____
		29.09.2021 р.	29.09.2021 р.

7. Дата видачі завдання «31» серпня 2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи (МКР)	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Формування та затвердження теми магістерської кваліфікаційної роботи (МКР)	червень-вересень	<i>виконано</i>
Виконання теоретичної частини МКР. Перший рубіжний контроль виконання МКР (1-й розділ МКР)	ІІІ декада жовтня	<i>виконано</i>
Виконання аналітичної частини МКР. Другий рубіжний контроль виконання МКР (2-й розділ МКР)	ІІ декада листопада	<i>виконано</i>
Розробка рекомендацій та пропозицій. Третій рубіжний контроль виконання МКР (3-й розділ МКР)	І декада грудня	<i>виконано</i>
Перевірка МКР на плагіат. Попередній захист МКР	ІІ декада грудня	<i>виконано</i>
Рецензування МКР	ІІ декада грудня	<i>виконано</i>
Захист МКР	ІІІ декада грудня (за графіком)	<i>виконано</i>

Студент

_____

(підпис)

Надольний О. В.

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____

(підпис)

Зянько В. В.

(ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

УДК 336:330.322.1

Надольний О. В. Механізм фінансування соціально-економічних програм органів місцевого самоврядування (на прикладі Лознянської сільської ради Хмільницького району Вінницької області). Магістерська кваліфікаційна робота зі спеціальності 073 – Менеджмент, освітня програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності. Вінниця: ВНТУ, 2021. 120 с. На укр. мові. Бібліогр. 94 назв; рис. 20; табл. 5.

У магістерській кваліфікаційній роботі запропоновано заходи з удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні. Отримані в роботі теоретичні положення, висновки та методичні рекомендації щодо застосування методики оцінювання структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери територіальних громад доведені до рівня конкретних пропозицій, що дозволить їх використати для удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні. У теоретичній частині роботи досліджено суть фінансового механізму, його структуру та джерела залучення коштів для фінансування місцевого економічного розвитку, розглянуто концептуальні основи фінансової політики місцевих органів влади, визначено методичні підходи до планування та прогнозування територіального економічного і соціального розвитку, охарактеризовано правову базу функціонування органів місцевої влади. В аналітичній частині роботи проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради за 2016-2020 роки та оцінено структуру видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери цієї територіальної громади. У прикладній частині роботи запропоновано заходи з удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: бюджетне фінансування, децентралізація, місцеве самоврядування, соціально-економічний розвиток.

ABSTRACT

Nadolny O. V. The financing mechanism of socio-economic programs of local self-government bodies (on the example of Loznyansky village council of Khmelnytsky district, Vinnytsia region). Master's qualification work in specialty 073 - management, educational program - management of financial and credit activities. Vinnytsia: VNTU, 2021.120 p. In ukr. language. Bibliography 94 titles; rice. 20; tab. 5.

In the master's qualification work, measures are proposed to improve the financial support for the development of local governments in Ukraine. Theoretical provisions, conclusions and methodological recommendations on the application of the methodology for assessing the structure of expenditures for financing social facilities of territorial communities have been brought to the level of specific proposals, which will allow them to be used to improve the financial support for the development of local self-government bodies in Ukraine. In the theoretical part of the work, the essence of the financial mechanism, its structure and sources of attracting funds to finance local economic development are investigated, the conceptual foundations of the financial policy of local authorities are considered, methodological approaches to planning and forecasting of territorial economic and social development are determined, the legal basis for the functioning of local authorities is characterized. In the analytical part of the work, the main indicators of the socio-economic development of the Loznyansky village council for 2016-2020 are analyzed and the structure of expenditures for financing social facilities of this territorial community is estimated. In the applied part of the work, measures are proposed to improve the financial support for the development of local self-government bodies in Ukraine in modern conditions.

Key words: budget financing, decentralization, local government, socio-economic development.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ І ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	12
1.1 Суть фінансового механізму, його структура та джерела залучення коштів для фінансування місцевого економічного розвитку	12
1.2 Концептуальні основи фінансової політики місцевих органів влади ..	24
1.3 Методичні підходи до планування та прогнозування територіального економічного і соціального розвитку	31
1.4 Правова база функціонування органів місцевої влади	42
Висновки до розділу 1	47
2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	50
2.1 Організаційна характеристика структури Лознянської територіальної громади	50
2.2 Аналіз показників соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради за 2016-2020 рр.	54
2.3 Аналіз структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери Лознянської територіальної громади	61
Висновки до розділу 2	68
3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ	70
3.1 Зарубіжний досвід з покращення використання фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування	70
3.2 Шляхи вдосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні	78
Висновки до розділу 3	90
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
Додаток А (обов'язковий) Технічне завдання	103
Додаток Б (обов'язковий) Протокол перевірки навчальної (кваліфікаційної) роботи	106

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність обраної теми полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні значно посилюється роль місцевих органів влади в економічному і соціальному розвитку регіонів і це зумовлює необхідність розширення та зміцнення повноважень органів місцевої адміністрації, формування власної фінансової бази регіонів, яка б створювала умови для їх соціально-економічного розвитку. Одним з найефективніших інструментів місцевого управління та розвитку територій є місцеве самоврядування. Там, де воно дійсно функціонує, де місцеве населення має реальне право та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, спостерігається зростання доходів місцевих бюджетів і соціально-економічний розвиток в цілому. Також місцеве самоврядування виступає важливим фактором децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства, наближення влади до її джерела – народу. В Україні закладено конституційні засади місцевої адміністрації, ратифіковано Європейську хартію місцевої адміністрації, прийнято низку базових нормативно-правових актів, які регулюють діяльність органів місцевої адміністрації. Разом з тим, система місцевої адміністрації на сьогодні не задовольняє потреб суспільства.

Дослідженням проблем фінансового забезпечення місцевого самоврядування займається багато вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, серед яких: Насібова О. В., Огінська А.Ю., Бондарук Т. Г., Когут Ю. М., Ковач-Румп Г. Л., Заяць Т. А., Остафійчук Я. В., Разуваєва Д. В., Троцький Б.О., Дмитрук І. М., Зазуляк Х. М. та ін. Проте питання формування достатнього обсягу фінансових та матеріальних ресурсів і механізму їх самостійного використання залишаються недостатньо вивченими.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Магістерська кваліфікаційна робота виконувалась відповідно до напряму наукових досліджень кафедри фінансів та інноваційного

менеджменту «Дослідження сучасних тенденцій фінансових, грошово-кредитних та інноваційних процесів в Україні»

Мета магістерської роботи – визначення основних шляхів удосконалення функціонування механізму фінансового забезпечення діяльності органів місцевої адміністрації на основі дослідження теоретичних засад та аналізу практичних аспектів фінансування соціально-економічної сфери органів місцевої адміністрації.

Досягнення сформульованої мети передбачає вирішення таких основних завдань:

- дослідити економічну суть фінансового механізму, його структуру та джерела залучення коштів для фінансування місцевого економічного розвитку,
- розглянути концептуальні основи фінансової політики місцевих органів влади,
- визначити методичні підходи до планування та прогнозування територіального економічного і соціального розвитку,
- охарактеризувати правову базу функціонування органів місцевої влади,
- проаналізувати основні показники соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради за 2016-2020 роки,
- здійснити оцінку структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери Лознянської територіальної громади.
- запропонувати дієві заходи з удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, що виникають при здійсненні фінансування соціально-економічної сфери органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є методи та засоби оцінювання ефективності механізму фінансування соціально-економічних програм територіальних

громад в Україні.

Методи дослідження. Вирішення поставлених в магістерській кваліфікаційній роботі завдань здійснювалося з використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу і синтезу, індукції і дедукції, системного підходу (для обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій); аналітичних методів: порівняльного і системного аналізу, фінансового аналізу (при дослідженні показників соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради), групування та графічного зображення результатів дослідження (для представлення розрахунків і конкретних результатів дослідження).

Наукова новизна одержаних результатів:

- удосконалено систематизацію методичних підходів до планування та прогнозування територіального економічного і соціального розвитку, у результаті сформовано комплекс показників, за якими здійснено оцінювання структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери Лознянської територіальної громади.
- набула подальшого розвитку класифікація коштів механізмів фінансування місцевого економічного розвитку за бюджетними, інвестиційними, кредитними та грантовими джерелами надходження, що дозволяє визначити головне призначення місцевих фінансів, яке полягає в наступному: забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної зі здійсненням ними своїх функцій і повноважень; найбільш повне задоволення потреб населення територіальних громад та якісне надання локальних суспільних послуг; формування стимулюючого механізму щодо раціонального використання наявних матеріальних і фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел доходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані в роботі теоретичні положення, висновки та методичні рекомендації щодо застосування методики оцінювання структури видатків на фінансування

об'єктів соціальної сфери територіальних громад доведені до рівня конкретних пропозицій, що дозволить їх використати для удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні. Наукові і практичні положення щодо напрямів підвищення ефективності управління фінансуванням соціально-економічної сфери регіону можуть бути використані для забезпечення розвитку Лознянської територіальної громади в сучасних умовах.

Особистий внесок здобувача.

Магістерська робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій автором запропоновані шляхи удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів магістерської роботи.

Основні положення і результати виконаного дослідження доповідалися на XLIX і L Науково-технічних конференціях підрозділів Вінницького національного технічного університету (м. Вінниця, 11-13 березня 2020 р., та м. Вінниця, 18 березня 2021 р.) та на всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи» (ВНТУ, м. Вінниця, 11.05.2022–13.05.2022. р.)

Наукові публікації. За темою магістерської кваліфікаційної роботи опубліковані 3 тез доповідей [92, 93, 94].

Структура і зміст магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 112 сторінок, включаючи 5 таблиць, 20 рисунків, список використаних джерел із 94 найменувань та додатки. Також до МКР додано ілюстративний матеріал.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ І ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1 Суть фінансового механізму, його структура та джерела залучення коштів для фінансування місцевого економічного розвитку

Забезпечити ефективність функціонування місцевої адміністрації – одна з самих важливих проблем на нинішньому етапі розвитку нашої держави. Основним фактором належного управління є чіткий розподіл повноважень і компетенцій як по горизонталі, так і по вертикалі між усіма органами державної влади та органами державної влади і органами місцевої адміністрації.

Без належних ресурсів, насамперед фінансових – розвиток територіальних громад не є можливим. При цьому місцеві органи самоврядування в більшості територіальних громад, особливо малих, не мають певного обсягу фінансових ресурсів, які відповідають функціям, встановленим законодавством.

При вирішенні питань фінансової підтримки місцевої адміністрації також акцентувалося на необхідності покращення взаємовідносин між бюджетами різних рівнів через розбіжності у розподілі видатків між виконавчими органами влади та місцевою адміністрацією, що пояснюється неадекватними завданнями регіонального розвитку та потенціалом ресурсів територіальної громади.

Фіскальна політика як держави в цілому, так і місцевої адміністрації здійснюється через фінансовий механізм, який є досить складною системою впливу на різноманітні аспекти фінансової діяльності окремих суб'єктів. Основним поштовхом до такого впливу є відносини між державою та місцевою владою, що реалізують фіскальну політику, із суб'єктами господарювання, які забезпечують виробництво ВВП [1, с. 250].

Фінансовий механізм відіграє провідну роль у сфері фінансового забезпечення та регулювання соціальних і економічних процесів у державі.

Незважаючи на важливість категорії «фінансовий механізм», серед економістів немає одностайності щодо її суті. Так, на думку М. Александрової та С. Маслова, «фінансовий механізм — це сукупність методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток та система фінансових показників і фінансових інструментів, що дозволяють оцінити цей ефект» [2, с. 132].

Схожої думки дотримується В. В. Венгер, який визначає фінансовий механізм як «сукупність фінансових методів і форм організації фінансових відносин, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства» [3, с. 57].

Точніше фінансовий механізм організаційного розвитку розглядається О. Василюком – як «сукупність форм і методів створення та використання коштів фінансових ресурсів для забезпечення різних державних органів, компаній та населення» [4, с. 104].

В. Опарін запропонував розглядати фінансовий механізм як «систему фінансових регуляторів та фінансових інструментів розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів для матеріального забезпечення населення» [5, с. 89].

О. Насібова визначає фінансовий механізм соціального захисту як схему практичного використання фінансів у системі соціального захисту населення, її впливу на соціальні процеси, що забезпечує необхідні умови для формування, розподілу та використання фінансових ресурсів та підтримує певний порядок їх руху до підвищення якості життя та соціального добробуту [6, с. 50].

На нашу думку, усі наведені вище концепції фінансового механізму заслуговують на увагу. Разом з тим, враховуючи викладені наукові позиції, вважаємо за доцільне надати власне визначення фінансового механізму, а саме: фінансовий механізм – це сукупність форм, методів, важелів та інструментів управління фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання та

держави під час створення та використанні фінансових ресурсів для забезпечення потреб держави та загалом суспільства.

Структура фінансового механізму дуже складна (рис. 1.1).

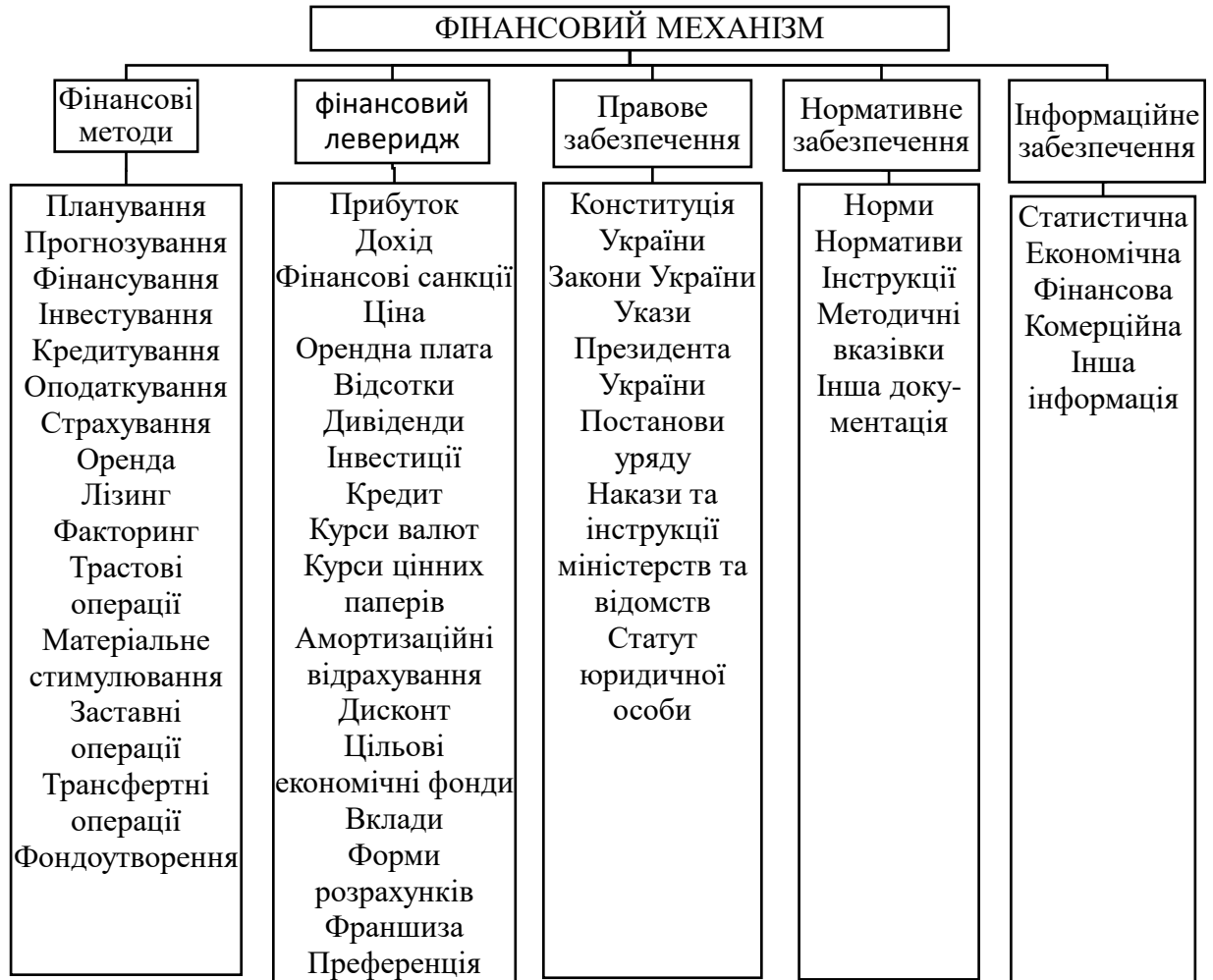

Рисунок 1.1 – Структура фінансового механізму

Як показано на рисунку 1.1 структура фінансового механізму включає різні елементи, що відповідають різноманіттю фінансових відносин, зокрема вона включає п'ять таких взаємопов'язаних елементів: фінансові методи, фінансовий леверидж, правове забезпечення, нормативне забезпечення, інформаційне забезпечення [7, с. 314].

До речі, кожен домен і ланка фінансового механізму є частиною цілого. Однак вони діють відносно незалежно. Ця обставина вимагає постійної координації складових фінансового механізму.

Для забезпечення реалізації проектів у сфері місцевого економічного розвитку місцевою владою можуть бути використані різноманітні механізми фінансування. До механізмів фінансування в даному випадку відносять певний набір методів та інструментів збору, розподілу та використання фінансових ресурсів [8, с. 133]. Безумовно, на різних етапах розвитку глобальної, національної та локальної економіки змінюється зміст концепції місцевого економічного розвитку, а тому змінюється й практика застосування механізмів фінансування територіальної громади. Відмінною рисою цих механізмів є їх цільовий характер, оскільки конкретний механізм не лише допомагає спрямовувати ресурси на задоволення конкретних потреб місцевого економічного розвитку, а й передбачає використання різних джерел фінансування, які мають свої особливості залучення, використання та ефективність при виконанні різних завдань щодо розвитку місцевого господарства [9, с. 29].

У світовій практиці місцевого економічного розвитку багато різних механізмів фінансування використовується. Деякі з них є універсальними, тобто їх можна використовувати для вирішення найрізноманітніших соціальних та економічних проблем в багатьох країнах, а деякі є особливими, тобто їх можна використовувати лише для вирішення конкретних проблем. Успіх реалізації відповідних ініціатив у сфері місцевого економічного розвитку значною мірою залежить від раціонального вибору механізмів фінансування [10, с. 106].

Таким чином, за джерелами залучення коштів механізми фінансування місцевого економічного розвитку можна поділити на бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові [11, с. 17].

Склад бюджетних механізмів фінансування внутрішнього економічного розвитку наведено на рис. 1.2

Розберемо основні складові бюджетних механізмів.

1. Податки та збори – за рахунок доходів міського та сільського бюджету (селища) надходять у якості фінансування місцевого економічного розвитку.

Міжнародна практика забезпечує досить широку основу для податків і зборів, які можуть встановлюватися та стягуватися місцевими органами влади на території їхньої юрисдикції. Але українські міста та села (селища) мають обмежені можливості використання цього механізму для фінансування потреб місцевого економічного розвитку, насамперед через високий рівень фінансової централізації та обмеженість фінансових повноважень. [12, с.133].

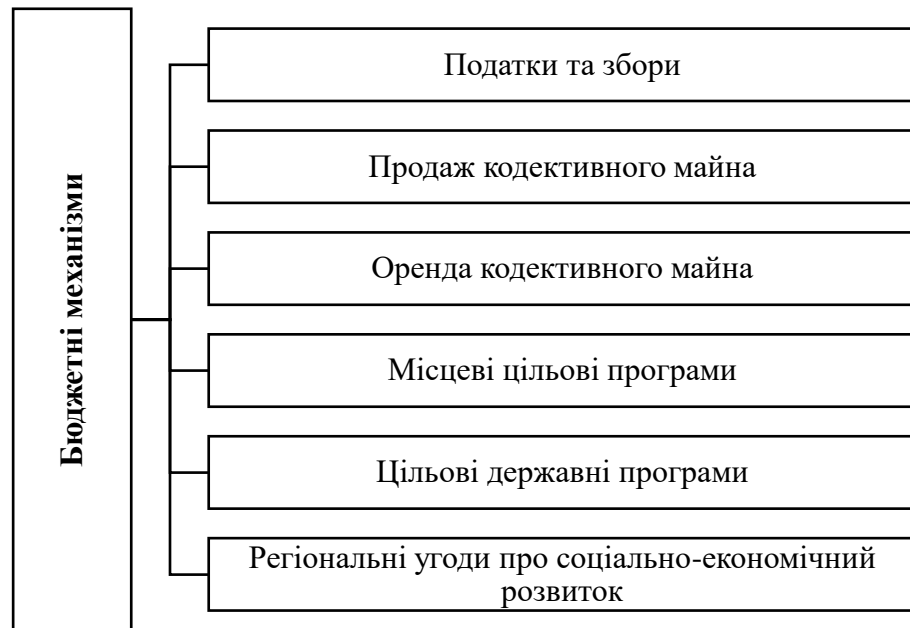

Рисунок 1.2 – Бюджетні механізми фінансування місцевого економічного розвитку

1. Продаж колективного майна – механізм, що передбачає передачу права власності на колективні активи. Це дозволяє залучати великі кошти в локальному масштабі, використовуючи власні ресурси.

У розвинених країнах цей механізм використовується дуже обмежено, оскільки усвідомлюють повноту такого методу забезпечення доходів бюджету. В Україні ж після розпаду Радянського Союзу велика площа землі та нерухомого майна перейшла у колективну власність, яка органами місцевого самоврядування не використовується.

2. Оренда колективного майна – механізм, що передбачає тимчасову передачу у власність та користування колективним майном. Бюджет місцевої адміністрації отримує від здачі в оренду колективного майна значно менше

надходжень, ніж від його продажу, але він носить відновний характер і не призводить до втрати права власності на відповідне майно. Найпоширенішою формою використання цього механізму як у міжнародній, так і в українській практиці є довго- та середньострокова оренда землі [13, с. 96].

3. Місцеві цільові програми – механізм планування та управління місцевим розвитком, який використовується в тій чи іншій формі в більшості міст світу (у міжнародній практиці відомий як регіональні та галузеві стратегії розвитку).

4. Цільові державні програми – механізм залучення коштів для вирішення проблем у певній галузі чи території, які визнані пріоритетними на загальнодержавному рівні та мають системний характер із центрального бюджету. Тобто коштів, які сприяють стабільному соціально-економічному розвитку країни або принаймні кількох територіальних одиниць у їх межах (на практиці більшість із них відповідає національним галузевим програмам та окремим програмам регіонального розвитку). Спільно з центральним урядом місцеві органи влади можуть ініціювати та брати участь у реалізації таких програм, залучаючи додаткові ресурси з центрального бюджету для вирішення ключових місцевих проблем [14].

5. Регіональні угоди про соціально-економічний розвиток – механізм, поширений переважно в пострадянському регіоні (Україна, Білорусь, Росія). Це один із інструментів реалізації у сфері регіонального та місцевого розвитку державної політики, оскільки дозволяє на різних рівнях координувати зусилля та концентрувати бюджетні ресурси для вирішення конкретних проблем місцевого економічного розвитку, у тому числі шляхом надання цільових трансфертів до місцевих бюджетів із державного бюджету [15, с. 10].

На рисунку 1.3 представлені інвестиційні механізми фінансування місцевого економічного розвитку.

Таким чином, механізми інвестування включають:

1) корпоратизацію комунальних підприємств – механізм залучення шляхом передачі прав компаній на об'єднане комунальне підприємство (або

частини цих прав) додаткового доходу приватним інвесторам та перетворення його на компанію. Комунальна корпорація часто використовується в країнах з перехідною економікою, де є необхідність передати активи громади у приватну власність та залучити інвестиції в міську економіку. Залежно від потреб місцеве самоврядування може зберегти право власності на об'єкти, але при цьому втратити відповідальність за своїми зобов'язаннями, залучити інвестиції в підприємство, але зберегти контрольні чи блокувальні повноваження, або завершити приватизацію об'єктів [16, з. 211];

Рисунок 1.3 – Інвестиційні механізми фінансування місцевого економічного розвитку

2) компенсація впливу – механізм, що дозволяє темпи розвитку комунальної інфраструктури синхронізувати з динамікою житлової та комерційної забудови, а також компенсувати негативний вплив зовнішніх факторів, таких як промислове забруднення території. Використання цього механізму передбачає зобов'язання компенсувати негативний вплив нової будівлі чи проекту на рівень навантаження на місцеву інфраструктуру чи стан навколишнього середовища забудовниками чи підприємцями. Ця компенсація може надаватися у вигляді внесків до місцевого бюджету, як це передбачено законодавством України, або в безготівковій формі, як це прийнято в більшості економічно розвинених країн [17, с. 11];

3) державно-приватне партнерство – постійна співпраця між органами державної влади, у тому числі на муніципальному рівні, та підприємствами приватного сектору з метою генерування ресурсів для реалізації

інфраструктурних проєктів. У рамках державно-приватного партнерства майбутні витрати, ризики та вигоди розподіляються між державними та приватними партнерами. Реалізація цього механізму дозволяє місцевій владі, не втрачаючи впливу та контролю над інфраструктурою, забезпечувати потреби економічного розвитку за рахунок інвестиційних коштів. Державно-приватне партнерство – один із самих поширених механізмів фінансування масштабних інфраструктурних проєктів в країнах з економічно розвинутою економікою [18, с. 354].

Кредитні механізми фінансування внутрішнього економічного розвитку представлені на рис. 1.4.

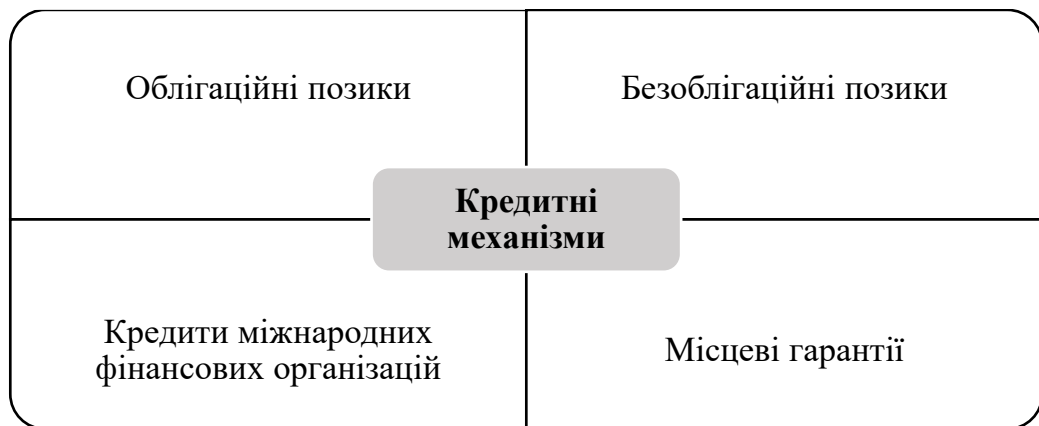

Рисунок 1.4 – Кредитні механізми фінансування місцевого економічного розвитку

Такі кредитні механізми включають наступні основні компоненти:

1) Облігаційні позики – механізм залучення фінансових ресурсів до місцевих бюджетів, що включає випуск облігацій місцевими органами влади. Існують три види муніципальних облігацій: облігації без (надаються за рахунок комунальної власності або доходів місцевого бюджету), дохідні облігації (випущені для фінансування речей, з яких має виплачуватися дохід) і змішані облігації (вони не приносять дохід, але їх виплати дають дохід від створених речей);

2) безоблігаційні позики – механізм залучення фінансових ресурсів до місцевих бюджетів, муніципальних кредитних установ та інших фінансових

установ від комерційних банків на умовах платності, визначених термінів погашення та повернення. Безоблігаційні позики можна отримати на різні терміни, у тому числі для покриття тимчасових касових розривів у місцевих бюджетах. Середньо- або довгострокові позики в основному використовуються для фінансування конкретних проектів. У країнах Європейського Союзу за рахунок безоблігаційних позик формується близько 10-15% надходжень внутрішнього бюджету, тоді як в українських містах відповідний показник у середньому не перевищує 5% [19, с. 102];

3) позики міжнародних фінансових організацій – позики на потреби місцевого економічного та соціального розвитку надані міжнародними фінансовими організаціями. Зазвичай розрізняють позики міжнародних фінансових установ за пільговими умовами кредитування (під низькі відсоткові ставки, з пільговим терміном повернення позики, тривалим періодом використання позикових коштів тощо), а також за цільовим призначенням коштів (у більшості країн Східної та Центральної Європи вони використовуються насамперед для реалізації різноманітних проектів у сфері місцевого соціально-економічного розвитку) [20];

4) місцеві гарантії – механізм залучення коштів, залучених суб'єктами господарювання (державного та приватного секторів), що здійснюють діяльність у певному регіоні, за яким орган місцевого самоврядування зобов'язується сплатити повне або часткове погашення основної суми боргу або сплати відсотків у разі, якщо цей суб'єкт не може виконати свої боргові зобов'язання. Місцеві гарантії надаються на підставі строків платежу, строковості та забезпечення майна за рішенням місцевого органу управління. Місцеві гарантії широко використовуються для підтримки розвитку місцевого бізнесу містами економічно розвинених країн [21, с. 33].

Грантові механізми фінансування місцевого економічного розвитку представлені на рисунку 1.5.

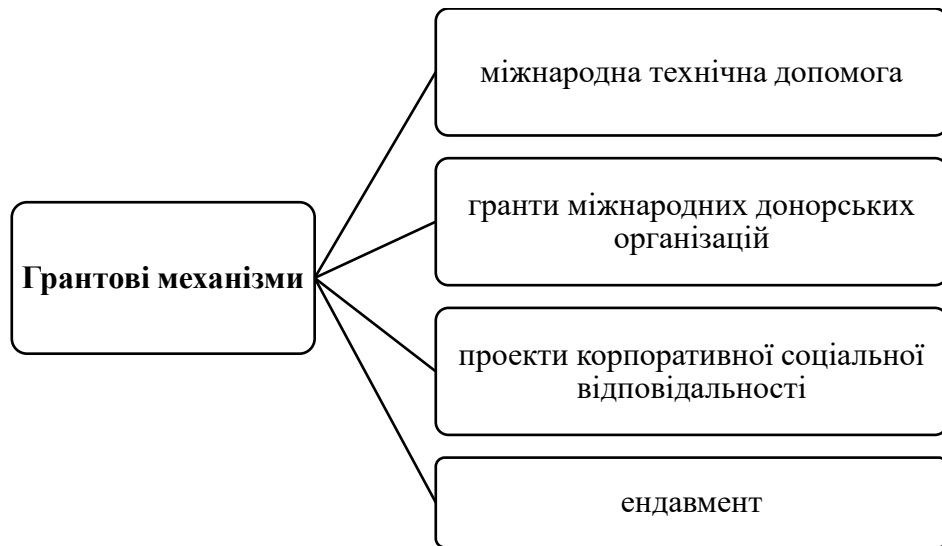

Рисунок 1.5 – Грантові механізми фінансування місцевого економічного розвитку

До грантових механізмів фінансування місцевого економічного розвитку включають:

1) міжнародну технічну допомогу – це ресурси, які надаються відповідно до міжнародних угод донорами (урядами іноземних держав, уповноваженими організаціями, а також міжнародними організаціями) на безоплатній і безповоротній основі для вирішення пріоритетів соціально-економічної трансформації. Вони надаються у формі майна, робіт чи послуг, інтелектуальної власності та фінансових ресурсів;

2) гранти міжнародних донорських організацій – ресурси, що надаються у вигляді безповоротної фінансової допомоги, благодійних внесків та пожертв, спрямованих на вирішення конкретної проблеми соціальної важливості. Гранти, як і міжнародна технічна допомога, можуть надаватися у вигляді майна, робіт чи послуг, а також фінансових ресурсів (проте майно та кошти переважають). Грантові ресурси часто виконують також супутню та допоміжну функцію щодо інших механізмів фінансування, зокрема інвестиційних проектів чи позик міжнародних фінансових організацій [19, с. 22];

3) КСВ проекти – добровільні ініціативи щодо здійснення неприбуткової діяльності приватних підприємств, спрямованої на соціально-економічний

розвиток населених пунктів і територій, на яких розташована їхня діяльність. Більшість із цих проектів спрямовані на реалізацію соціальних ініціатив, але можливе також фінансування специфічних потреб місцевого економічного розвитку [22, с. 177];

4) ендавмент – фонд, призначений для некомерційних цілей, як правило, для фінансування організацій та ініціатив у сфері освіти, охорони здоров'я чи культури, і наповнений благодійними пожертвами. Цей механізм фінансування потреб вітчизняного соціально-економічного розвитку, насамперед у зв'язку з розвитком потенціалу зайнятості, широко використовується в економічно розвинених країнах [23, с. 23].

Таким чином, перелік механізмів фінансування вітчизняного економічного розвитку, який нині використовується у світовій практиці, досить широкий. Кожне місто та кожен муніципалітет має унікальний набір можливостей та проблем, характерних для конкретної територіальної громади, тому має застосовувати індивідуальний підхід до вибору механізмів місцевого економічного розвитку. У міжнародній практиці відповідальність за вибір механізмів місцевого економічного розвитку, а також джерел фінансування покладається на місцеві громади та їх керівників [10, с. 106].

Як відомо, Європейська хартія місцевого самоврядування визначає правові та нормативні принципи функціонування та надання місцевих фінансових ресурсів. Це був важливий етап у формуванні вітчизняних місцевих фінансів і, насамперед, у розробці міжнародних стандартів їх функціонування.

У статті 9 Хартії йдеться про місцеві фінанси під назвою «Фінансові ресурси місцевих адміністрацій». Її основні положення зазначають, що місцеве самоврядування має наділятися фінансовими ресурсами відповідно до їх концепції, встановленої Конституцією та законом; Ці ресурси повинні бути достатніми і вільно розпоряджатися в рамках загальної економічної політики; Частина фінансових ресурсів має формуватися за рахунок місцевих податків і зборів, ставки яких встановлюються органом місцевого самоврядування в

рамках закону. Проте статут не визначає частку фінансових ресурсів, що формуються за рахунок місцевих податків і зборів. Це має вирішувати кожна країна окремо, враховуючи її економічні та фінансові умови.

Відповідно до положень Хартії, механізм фінансової підтримки місцевої адміністрації повинен керуватися наступними принципами:

1) джерела фінансових ресурсів повинні бути різними та гнучкими, щоб уникнути наслідків інфляції.

2) завжди має бути зв'язок між сплаченими податками та послугами, які отримує платник податків від держави;

3) обов'язковою складовою фінансової підтримки місцевої адміністрації має бути фіскальна збалансованість, тобто перерозподіл фінансових ресурсів на користь економічно слабкіших автономних органів. Таким чином, паритетний процес має здійснюватися урядом без обмеження свободи дій органів місцевого самоврядування;

4) надання субсидій місцевому самоврядуванню не повинно бути пов'язане з фінансуванням деяких витрат. Отримання субсидій не повинно обмежувати свободу дій місцевих адміністрацій у сфері їх компетенції;

5) доступ до ринку позикового капіталу є обов'язковою умовою фінансової підтримки місцевої адміністрації, особливо інвестиційної діяльності.

Крім того, принципами, які забезпечують ефективне використання фінансових ресурсів місцевої адміністрації, є принципи, представлені на рисунку 1.6.

Виходячи з сказаного вище можна стверджувати, що основною метою внутрішніх фінансів є:

- забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевої адміністрації, пов'язаної з виконанням нею функцій та повноважень;
- найбільш всебічне задоволення потреб населення регіональних громад та надання якісних місцевих державних послуг;
- формування механізму стимулювання раціонального використання

наявних матеріально-фінансових ресурсів та пошуку додаткових джерел надходжень до місцевого бюджету.

Рисунок 1.6 – Принципи фінансового забезпечення місцевої адміністрації [25, с. 101]

1.2 Концептуальні основи фінансової політики місцевих органів влади

У політиці регіонального розвитку в Україні сьогодні ставляться підвищені вимоги до формування фінансової політики місцевих органів влади, які знаходяться на початковому етапі свого становлення та потребують трансформації в самостійний напрям політики регіонального розвитку. Тому питання підвищення ефективності фінансової політики місцевої адміністрації

в Україні набуло неабиякої актуальності. Адже надання державних послуг громадянам з максимальним врахуванням їх потреб переноситься тепер саме на місцевий рівень, оскільки основою регіонального розвитку, відповідно до Бюджетного кодексу України [26], є незалежність регіонів у визначенні своїх цілей розвитку та можливостей фінансування з метою їх реалізації за рахунок власних джерел з місцевих бюджетів.

Регіональна фінансова політика держави виступає у якості інструмента усієї регіональної політики, однак потребує розробки та реалізації як самостійного інструменту державного впливу на соціально-економічний розвиток регіонів [27, с. 249]. Як правило, основною метою фінансової політики місцевих органів влади є досягнення зближення рівнів соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, надання державних послуг відповідно до єдиних соціальних стандартів на всій території країни, створення умов для раціонального використання природних ресурсів, посилення розвитку та вдосконалення механізмів надання фінансової допомоги постраждалим територіям, забезпечення фінансової стабільності та збалансованості місцевих бюджетів тощо [28].

По суті, фінансова політика органів місцевого самоврядування — це система заходів, спрямованих на прийняття управлінських рішень щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів у регіонах з урахуванням особливостей їх розвитку та забезпечення постійної фінансової підтримки органів місцевого самоврядування [29, с. 79].

Таким чином, можна сказати, що фінансово-бюджетна політика як держави, так і місцевої влади є похідною від фінансів як економічної категорії. Наукове обґрунтування підходів до формування та реалізації фінансово-бюджетної політики місцевих органів влади слід порівняти з природою та роллю фінансів як економічної категорії. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що фіскальна політика органів місцевого самоврядування — це законодавчо обґрунтований процес управління механізмом формування та використання коштів, покликаний забезпечити повну реалізацію конкретних

функцій місцевого самоврядування [30, с. 52]. Відповідно, метою фінансової політики місцевих органів влади є створення умов для функціонування фінансової системи на місцях, тобто демонстрація сутності фінансів як економічної категорії. У процесі досягнення поставленої мети фіскальна політика місцевої влади має вирішити проблему організації та контролю економічної системи на місцевому рівні, тобто продемонструвати роль фінансів у процесі відтворення [31, с. 111].

Не менш важливим завданням для розробки концептуальних засад ефективної фіскальної політики місцевої влади є класифікація місцевих органів влади за критерієм – рівнем ефективності місцевих органів влади у реалізації фіскальної політики.

За цим критерієм доцільно класифікувати органи місцевого самоврядування, як показано на рисунку 1.7.

Таким чином, за рівнем діяльності місцевих органів влади у реалізації фіскальної політики їх можна поділити на такі групи:

- 1) місцеві органи самоврядування;
- 2) місцеві органи виконавчої влади;
- 3) державні фінансові інспекції на місцях.

Відповідно, кожна група цієї класифікації виконує свою основну функцію. Так, органи місцевого самоврядування в особі обласних рад, міських рад, районних рад на місцях, районних рад та сільських (селищних) радах виконують функцію формування фінансової політики [32, с. 96]. Зокрема, функції реалізації фінансової політики здійснюють місцеві органи виконавчої влади, представлені в обласних державних адміністраціях, виконкомах міських рад, виконкомах районних у місті рад, виконавчих комітетах районних рад та виконавчих комітетах сільських (селищних) рад.

У свою чергу, державні фінансові інспекції, а саме: в областях, містах, районах, об'єднаних у районах та містах – виконують функцію контролю за виконанням завдань фінансової політики [33, с. 72].

Зрештою, концептуальною основою ефективної фінансової політики

місцевих органів влади має бути інтеграція місцевих органів влади, які відповідають за формування та реалізацію фінансової політики та контролюють терміни виконання завдань [34, с. 21].

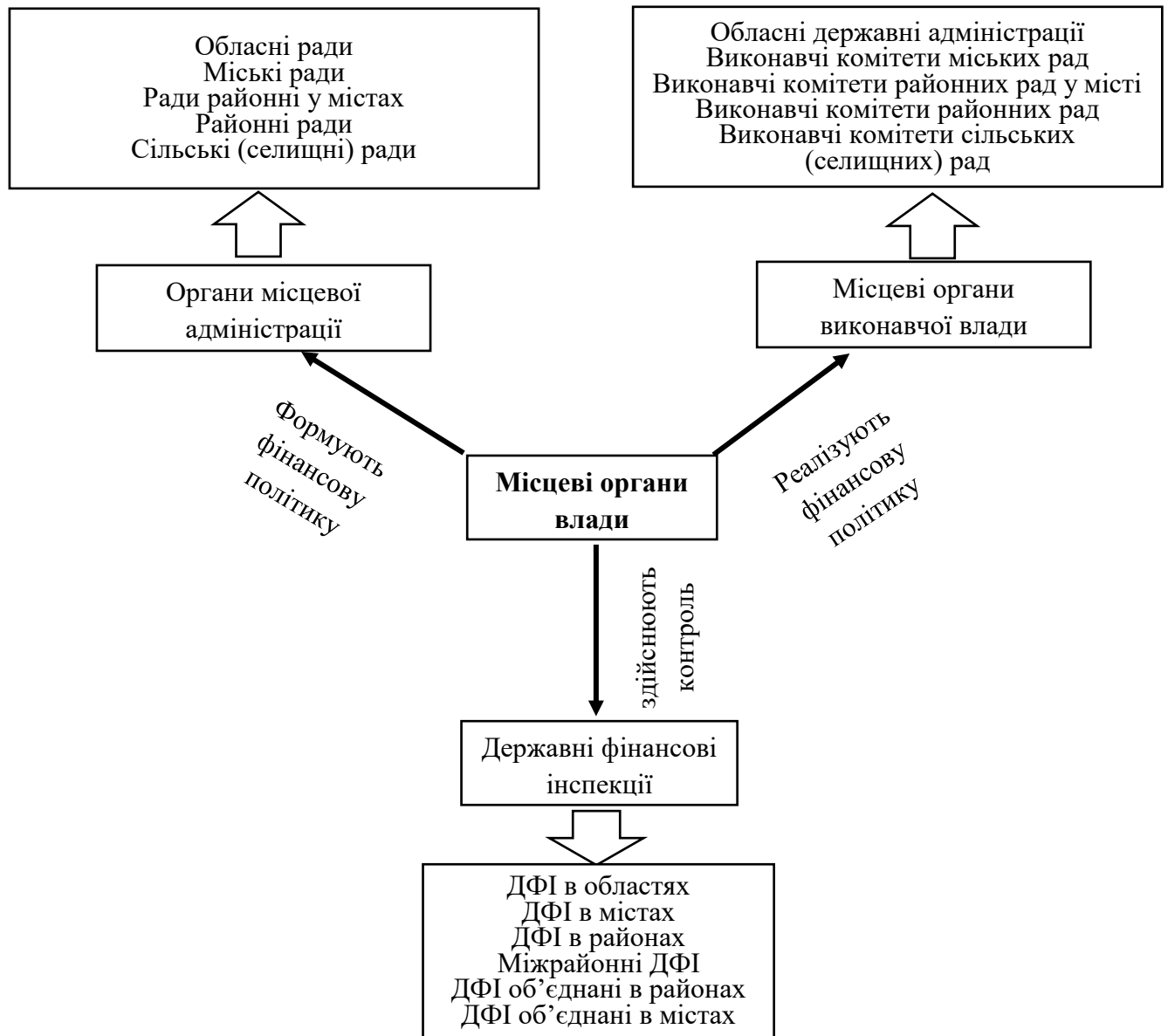

Рисунок 1.7 – Класифікація місцевих органів влади за їх функціями [32, с. 95]

Проте на сучасному етапі розвитку нашої держави існує багато факторів, які перешкоджають проведенню ефективної фінансової політики на місцевому рівні. Серед них виділяють дві основні групи факторів – екзогенні та ендогенні, тобто зовнішні та внутрішні (рис. 1.8).

Екзогенні чинники	Ендогенні чинники
недосконалість територіального устрою України;	низька прозорість діяльності місцевих органів влади, незацікавленість у залученні громадян до вирішення проблем територіальної громади;
обмеженість самостійності органів місцевої адміністрації в питаннях реалізації власної фінансової політики;	необізнаність громадян із законодавством, пасивне ставлення до місцевих справ та недовіра до місцевої влади;
невідповідність реального обсягу фінансових ресурсів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, потребам фінансування делегованих державою повноважень;	недостатня кваліфікація кадрів в органах місцевої адміністрації;
законодавчо обмежений перелік місцевих податків і зборів та відсутність об'єктів оподаткування по деяких з них на багатьох територіях;	нерозвиненість системи органів самоорганізації населення.
необхідність дотримання жорстких, централізовано встановлених єдиних загальнодержавних норм при здійсненні видатків;	
заборона здійснення запозичень усіма органами місцевої адміністрації, крім міських рад;	
висока залежність місцевих бюджетів від трансфертів, особливо дотацій вирівнювання;	
неврегульованість нормативно-правовими актами питань проведення громадських слухань і застосування інших форм залучення громадян до розроблення та реалізації місцевої фінансової політики та ін.	

Рисунок 1.8 – Чинники впливу на здійснення ефективної фінансової політики місцевими органами влади [36, с. 12]

Для зменшення впливу зазначених факторів та формування ефективного механізму фінансової політики місцевої адміністрації необхідно:

- здійснити децентралізацію міжбюджетних відносин;
- забезпечити фінансову незалежність місцевої адміністрації;
- забезпечити використання власних коштів місцевої адміністрації відповідно до потреб громадян;
- посилити каталітичну роль міжбюджетних трансфертів для

активізації зусиль місцевих адміністрацій, спрямованих на розширення бази їх доходів;

– забезпечити проведення громадських слухань [35, с. 140].

Загалом фінансова політика місцевої адміністрації відображає всі аспекти місцевих фінансів, а також включає політику місцевого бюджету, яка є діяльністю управління місцевим бюджетом, спрямованою на досягнення цілей державної бюджетної політики та конкретних цілей регіональної громади [37, с.7].

Механізм формування бюджетної політики регіону має такі характеристики:

1) працює на формування політики місцевого бюджету. Безпосереднім результатом розробки політики місцевого бюджету є підготовлений місцевими фінансовими органами місцевий бюджет, який реалізує цілі та завдання місцевої бюджетної політики;

2) включає складові відповідно до груп завдань, що вирішуються (визначення доходних джерел, формування видаткової частини, міжбюджетний розподіл ресурсів);

3) механізм вироблення бюджетної політики в системі органів управління бюджетом характеризується управлінськими зв'язками, а саме сталими способами взаємодії між органами управління, бюджетом та в межах органу управління бюджетом, існуючими регламентами роботи, затвердженими процедурами;

4) функціонування даного механізму для досягнення цілей місцевої бюджетної політики визначає набір методів вироблення бюджетної політики, що дозволяється або вимагається застосовувати;

5) на ефективність функціонування механізму вироблення бюджетної політики впливають різні внутрішні та зовнішні чинники, основними з яких є кваліфікація кадрового потенціалу органів управління бюджетом; інструменти бюджетної політики, що застосовуються; стабільність бюджетної політики держави взагалі та місцевої бюджетної політики зокрема [38, с. 268].

Таким чином, можна сказати, що механізм місцевої бюджетної політики являє собою інструмент системи місцевих органів управління бюджетом з вироблення інструментів місцевої бюджетної політики відповідно до цілей державної бюджетної політики та з урахуванням місцевих інтересів і особливостей, що складається з підсистем, які забезпечують виконання завдань щодо визначення доходних джерел, формування видаткової частини та міжбюджетного розподілу ресурсів територіальних громад, що характеризується управлінськими зв'язками в системі місцевих органів управління бюджетом.

Безумовно, для формування ефективної бюджетно-фінансової політики необхідні певні заходи, які б покращили економічне становище місцевої адміністрації, зокрема, такі:

- оптимізація системи оподаткування, що сприятиме забезпеченню інвестиційної привабливості регіону та його інноваційному розвитку;
- підвищення впливу органів місцевої влади на формування доходної бази місцевих бюджетів;
- стимулювання органів місцевої влади до нарощування податкової бази та кращої мобілізації фінансових ресурсів;
- створення можливостей для використання ринкових механізмів залучення додаткових коштів для соціально-економічного розвитку підвідомчих органів органам місцевої влади територій;
- запровадження нових механізмів та заходів контролю за використанням, формуванням та ефективним розподілом бюджетних ресурсів органами місцевої адміністрації;
- підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів;
- розробка механізмів, які б зацікавлювали регіони, які належать до дотаційних, докладати більше зусиль на збільшення податкових надходжень від загальнодержавних податків і зборів [39, с. 454].

1.3 Методичні підходи до планування та прогнозування територіального економічного і соціального розвитку

Безперечно, життя сучасного суспільства неможливе без передбачення майбутнього та без конкретизації перспектив його розвитку. На даний момент прогнозування та планування є одним із визначальних наукових чинників формування стратегії та тактики економічної політики державного та місцевого управління. Чим вищий рівень соціально-економічного планування та прогнозування в суспільстві, тим ефективніший цілеспрямований вплив держави на перебіг соціально-економічних процесів [40, с. 23].

Слід зазначити, що державне прогнозування та планування економічного і соціального розвитку визначено в Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» як науково обґрунтований прогноз розвитку країни, певних галузей економіки чи окремих територіально-адміністративних одиниць, майбутнього стану економіки та соціальної сфери, а також напрямів та альтернативних умов досягнення стандартів економічного та соціального розвитку.

З іншого боку, прогноз економічного та соціального розвитку соціально-економічних процесів органами законодавчої та виконавчої влади, місцевими адміністраціями щодо регулювання є засобом обґрунтування вибору ними стратегії та прийняття конкретних рішень.

За загальним правилом, основними принципами. На яких ґуртується прогнозування та розробка програм соціально-економічного розвитку є такі: цілісності, об'єктивності, науковості, дотримання загальнодержавних інтересів, самостійності, рівності, гласності.

Для наочності основні принципи державного прогнозування та розробки програм економічного і соціального розвитку України представлено на рисунку 1.9:

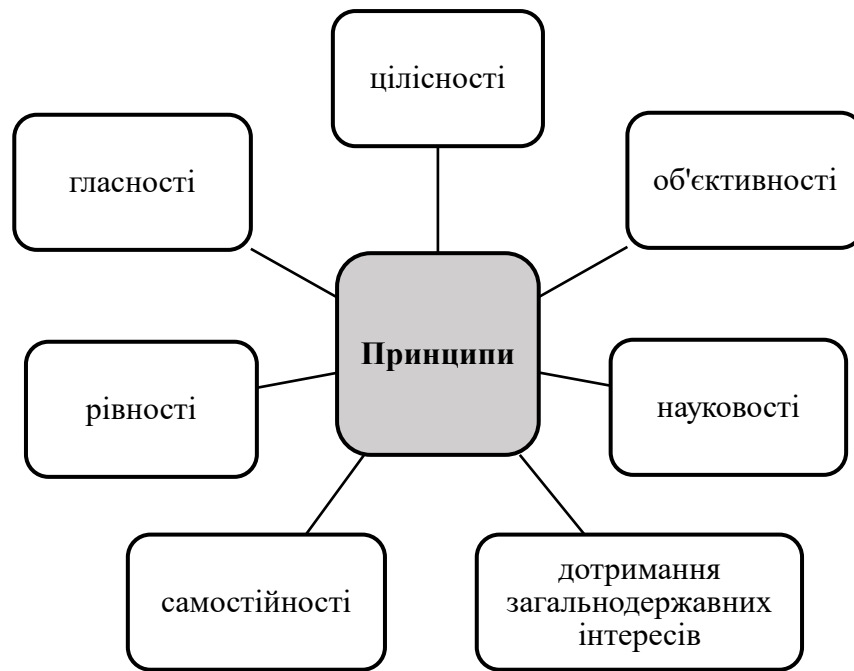

Рисунок 1.9 – Основні принципи державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України

Відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України», прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку визначаються як документи, що відповідають вимогам законодавства України і відображають прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку.

Система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку складається з:

- прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткотерміновий періоди;
- державної програми економічного і соціального розвитку України на короткотерміновий період;
- прогнозів економічного і соціального розвитку областей, районів та міст на середньо терміновий період;
- програм економічного і соціального розвитку областей, районів та міст на короткотерміновий період;
- прогнозів розвитку окремих галузей економіки на середньо

терміновий період;

– програм розвитку окремих галузей економіки [41].

Відповідно до цього Порядку розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету [42], місцеві органи виконавчої влади та місцеві адміністрації відповідно до Конституції України здійснюють планування економічного і соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та розробляють і затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку цих адміністративно-територіальних одиниць [43].

Відповідно до п. 9 ст. 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» сільський голова, який є найвищою посадовою особою місцевої адміністрації на відповідній території, організовує роботу виконавчого комітету та відділів і управлінь з підготовки відповідних проектів програм [44].

Підготовка проекту Програми соціально-економічного розвитку населеного пункту розпочинається з ґрунтовної аналітичної роботи, в процесі якої вивчається стан розвитку відповідних галузей місцевого господарства, оцінюються місцеві матеріальні, фінансові, трудові та інші ресурси, необхідні для реалізації програми, аналізуються результати фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій, що розташовані на території села; підсумовуються результати виконання раніше прийнятих програм тощо. На основі проведеного аналізу виконавчі органи рад визначають основні показники соціально-економічного та культурного розвитку регіону.

Принципи розвитку регіону не повинні суперечити принципам регіонального або загальнодержавного розвитку у всіх можливих напрямках, а навпаки, кожен з них має мати у своїй основі певну закономірність, торкатися проблеми просторового регіонального розвитку, відображати реальні потреби людини, які не суперечать потребам і морально-етичним цінностям суспільства [45, с. 35].

Програма соціально-економічного розвитку конкретного населеного пункту розробляється у відповідності до вимог законів України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [41], «Про місцеве самоврядування в Україні» [44], Стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку конкретного району, області (де розташоване село) на період до 2027 року, Державної стратегії регіонального розвитку на цей самий період та інших комплексних і галузевих загальнодержавних та місцевих програм.

Відповідно до наявних проблем і можливих ризиків, а також оцінки тенденцій соціально-економічного розвитку за попередні роки, у Програмі визначено завдання та цілі соціальної та економічної політики місцевої влади на конкретний рік, яких треба досягти, щоб зменшити негативний вплив фінансово-економічної кризи та створити з метою формування якісного та безпечного середовища життєдіяльності населення конкретного населеного пункту сприятливі умови для посткризового розвитку [42].

Заходи Програми фінансуються за рахунок коштів місцевого бюджету, а також субвенцій з державного бюджету, коштів підприємств, в тому числі й міжнародних фінансових організацій та інвесторів. Завдання і заходи Програми на відповідний рік мають бути узгоджені з бюджетом району та області. У процесі виконання Програма може уточнюватися, а усі зміни та доповнення до неї затверджуються місцевою радою.

Для підвищення ефективності управління соціальним розвитком населених пунктів місцевими органами самоврядування створюється комісія. Виходячи з певних розділів документа, який розробляється, у комісії формуються робочі групи. До складу робочих груп залучають депутатів місцевих рад, представників освіти, сільськогосподарських та комунальних підприємств, закладів торгівлі, охорони здоров'я тощо. Визначаються послідовність і термін виконання розробки розділів програм соціально-економічного розвитку на перспективу, розписуються обов'язки й відповідальність керівників груп.

На попередньому етапі розробки Програми соціально-економічного розвитку конкретного населеного пункту доцільно провести відповідну організаційну роботу чітко визначити терміни розробки заходів, послідовність етапів та відповідальних за виконання визначених заходів.

Важливу роль в управлінні соціальним розвитком відіграють соціальні нормативи бюджетного забезпечення населення, які є одні з основних елементів формування місцевих бюджетів. Саме вони є основою для розрахунку нормативної бази бюджетного фінансування витрат на утримання і розвиток соціальної інфраструктури регіону.

Після того, як проведена реорганізація підприємств та частина об'єктів соціальної сфери передана в комунальну власність територіальних громад, виникає необхідність налагодження ефективного управління цими соціальними об'єктами. З цією метою розробляється декілька варіантів щодо управління об'єктами соціальної сфери у яких зокрема визначається: відповідальність районної структури; відповідальність сільської ради; відповідальність приватних підприємств та інших організацій і установ; використання резервної землі; альтернативне місце розташування; утворення неприбуткової громадської організації.

Управління комплексним розвитком територій у перехідний період потребує застосування місцевими органами програмно-цільового методу планування. Сутність програмно-цільового методу в плануванні розвитку полягає в таких його основних елементах, які одночасно є необхідними умовами застосування даного підходу та етапами реалізації для досягнення головної мети. Цей метод останнім часом у розвинутих країнах світу набув широкого поширення. І в сучасних умовах програмно-цільовому методу надається важливе значення при вирішенні комплексної реалізації невідкладних регіональних завдань, оскільки цей метод забезпечує максимальну ефективність використання задіяних засобів. Кожна програма повинна містити завдання конкретним виконавцям, розроблятися за умов адресності, і ґрунтуватися на докладно відпрацьованій системі управління.

Фінансування програм соціально-економічного розвитку відбувається за рахунок державного та місцевого бюджетів [46, с. 175].

Початковим етапом є виявлення та обґрунтування самих важливих проблем соціально-економічного розвитку, які мають пріоритетне значення. Як правило, це проблеми міжгалузевого (міжвідомчого) і міжрегіонального характеру, які не можуть бути вирішені тільки в рамках галузевих чи територіальних планів (програм). Тобто при виборі проблем ідеться про таку важливу вимогу програмного підходу, як перевага соціально-економічних критеріїв у побудові системи показників і завдань програми та при виборі напрямів розвитку.

Другим етапом є виявлення та обґрунтування самих важливих проблем соціально-економічного розвитку є визначення конкретних цілей та конкретизація структури виявлених проблем, що дозволяє охарактеризувати очікувані кінцеві результати у відповідній галузі розвитку.

Отже, програмно-цільовий підхід конкретизує і реалізує корінну рису соціально-економічного планування – цільову орієнтацію програми, а також практику виділення її провідних ланок.

Визначення тих елементів економіки (видів виробництва або послуг, підприємств, установ, організацій, галузей, управлінських органів), функціонування і розвиток яких необхідне для досягнення визначених цілей та вирішення обраної проблеми – стає об'єктами планування при подальшому вдосконаленні програми. Чітке визначення перерахованих елементів дозволяє реалізувати такий принцип планування, як чітка адресність планових завдань і орієнтувань [42, с.80].

На третьому етапі розробки Програми соціально-економічного розвитку визначають систему заходів з програмного планування, які реалізують визначені цілі й охоплюють вирішення проблеми комплексно та в єдності економічних, науково-технічних, соціальних і організаційно-управлінських аспектів, здійснюють забезпечення заходів ресурсами. При цьому використовують цільовий розподіл ресурсів для забезпечення реалізації

визначених функцій по принципу ресурсного забезпечення плану, обов'язкового як для поточного, так і перспективного планування. На різних рівнях розвитку соціальної сфери (село, селище, район, місто, район, область, держава) уточнюються мета і завдання їх розвитку.

Крім того, необхідно застосувати принцип комплексності при визначенні ефективності розвитку соціальної сфери, який передбачає аналіз різних варіантів науково обґрунтованого нормативного рівня або близького до цього значення з урахуванням досягнення на кінець прогнозованого періоду (щодо кожної галузі окремо) [47, с. 54].

Показники економічного й соціального розвитку є орієнтиром для суб'єктів підприємницької діяльності при опрацюванні ними власних прогнозів, бізнес-планів та інших документів.

Правові, економічні та організаційні засади формування системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави визначені у Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [41].

Необхідні обсяги фінансування кожної з програм у цілому і диференційовано за роками з визначенням джерел фінансування; основні етапи та терміни їх реалізації; результати виконання кожної програми; обсяг фінансування кожної з програм за рахунок усіх джерел фінансування у наступному році, у тому числі за рахунок видатків з державного бюджету; державні замовники програм наводяться у Державних цільових програмах [14].

Основна складність у вирішенні проблем розвитку сільських територій виникає, з одного боку, у зв'язку з великою капіталомісткістю об'єктів, а з другого – через обмеженість ресурсів. Тому дуже важливим є визначення інвестиційних пріоритетів розвитку підприємств, організацій та установ соціальної інфраструктури регіону, зокрема щодо розвитку окремих галузей

та напрямів розвитку. Враховуючи, що кожне село має свої особливості, різний рівень забезпеченості об'єктами соціальної сфери, а також різні потенційні можливості, слід забезпечити виважений підхід до вирішення проблем, беручи, звичайно, до уваги думку громади. Адже жителі конкретного кожного населеного пункту мають право самостійно вирішувати, як розпоряджатися коштами місцевого бюджету або тими, що надійшли по каналах державних (національних) програм соціального розвитку (села, селища, району, області), і що їм у першу чергу необхідно побудувати [48, с. 169].

Із збільшенням кількості суб'єктів господарювання та поширенням на селі багатоукладності форм господарювання значення місцевих органів влади у забезпеченні стабільного розвитку поселень зростає. Чинне на сьогодні вітчизняне законодавство проголошує державні гарантії соціально-економічного та культурного обслуговування громадян, надає органам місцевої адміністрації вагомі права і повноваження для того, щоб вони могли забезпечити життєдіяльність сільського населення. Тому затвердження єдиних мінімальних соціальних стандартів, завершення процесу формування власності територіальних громад, зміцнення місцевих фінансів та їх гарантоване забезпечення повинно сприяти подоланню нинішніх економічних кризових явищ. І все ж треба визнати, що на сьогодні у багатьох сільських жителів існує обмежена можливість вирішувати навіть ті питання, які пов'язані із задоволенням самих необхідніших потреб що стосуються медичного обслуговування, навчання дітей тощо. Нині, на жаль, фактично половинна українських сіл не має необхідного набору об'єктів із повсякденного обслуговування населення. І хоча це стосується переважно невеликих поселень, але ж вони є невід'ємною складовою поселенської мережі [49, с. 304].

На розвиток місцевих громад впливає цілий ряд різноманітних просторових, економічних, соціальних, культурно-духовних, екологічних та інших чинників, які в процесі здійснення територіального планування

необхідно враховувати. Для цього розробляється не один документ, а низка планувальних документів, кожен з яких має свій об'єкт, принципи, призначення, які разом формують цілісну систему планування місцевого розвитку.

Основними видами планувальних документів, що затверджуються при плануванні соціально-економічного розвитку на рівні окремих територій є такі:

1. Стратегії місцевого розвитку.
2. Просторові програми (Генеральні плани населених пунктів).
3. Щорічні програми соціально-економічного розвитку та культурного розвитку території [49, с. 310].

Особливо важливим при плануванні соціально-економічного розвитку є стратегічне планування. Під поняттям «стратегічне планування» розуміють процес, за допомогою якого система планів регулярно демонтується і модифікується, а зміст процедур їх виконання переглядається на основі безпосереднього контролю та оцінки змін, що відбуваються поза і всередині системи. Стратегічне планування охоплює систему планів, проектів і програм на довгострокову, середньо- та короткострокову перспективу. Проте основна смислова спрямованість зосереджена на довгострокових цілях та їх досягненні [50, с. 90].

На відміну від радянського планування «з минулого», тобто «від досягнутого», стратегічне планування розвитку села — це планування «від майбутнього» або, швидше, «в майбутнє». Перспективне планування розвитку регіональних адміністративних утворень за представленою методикою має ряд істотних переваг, описаних у рисунку 1.10.

У той же час треба сказати, що стратегічне планування розраховане на вирішення лише основних проблем суспільства. Зокрема, йдеться про економічний занепад, безробіття, бідність, екологічні загрози тощо. Стратегічний план спрямований на вирішення лише тих завдань, які підтримує все суспільство, а для виконання інших завдань необхідно знайти інші засоби.

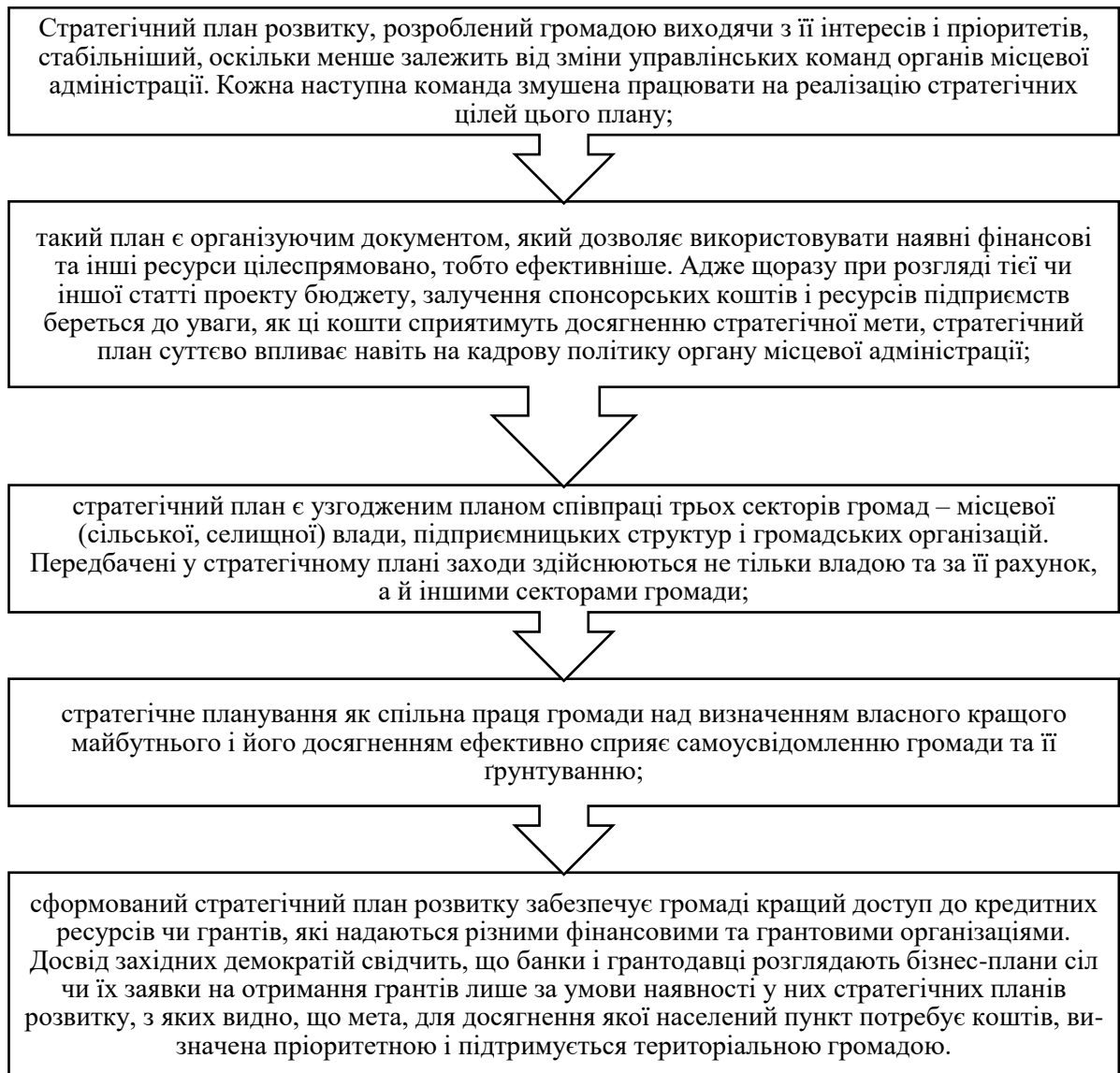

Рисунок 1.10 – Переваги перспективного планування розвитку адміністративно-територіальних утворень [51]

Таким чином, розробка стратегічного плану сприяє:

- залученню інвестицій, оскільки наявність стратегії є обов'язковою вимогою для реалізації великих інвестиційних проектів;
- підвищенню іміджу території у її мешканців та потенційних інвесторів як такої території, що має перспективне майбутнє.

Ґрунтується стратегічне планування місцевого розвитку на принципах сталого розвитку територій та низці спеціальних принципів стратегічного планування місцевого розвитку, які охарактеризовані у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Принципи стратегічного планування місцевого розвитку [52, с. 15-16].

Принципи	Характеристика
Об'єктивність	Покладання на минулий досвід, досягнення та об'єктивну інформацію, зібрану за період розробки стратегії
Цілепокладання	Чітке формулювання кінцевої мети та конкретних стратегічних цілей
Результативність	Спрямування всіх внесених до стратегії заходів на досягнення визначених цілей
Ефективність	розрахунок кількісного виразу співвідношення витрат і результатів, покращення соціального та економічного становища території
Пріоритетність	Включення до стратегії головних напрямів, реалізація яких дозволить забезпечити гармонійний розвиток території
Компетентність	Забезпечення відповідності низки питань, на розв'язання яких спрямовані компетенції органів управління територіальним розвитком та їх стратегія
Комплексність	Формування інноваційної та диверсифікованої економічної структури, яка ґрунтується на соціальному консенсусі
Альтернативність	Опрацювання основних альтернативних варіантів стратегії
Спадкоємність	Задля забезпечення спадковості в реалізації розробленої стратегії залучення до процесу розроблення представників усіх зацікавлених сторін
Прозорість	Широке висвітлення у ЗМІ прозорості процесів розробки та реалізації стратегії, забезпечення залучення до них усіх зацікавлених сторін
Ситуаційність	Виявлення, врахування при стратегічному плануванні місцевого розвитку впливу внутрішніх чинників та зовнішнього середовища, можливих варіантів розвитку в залежності від їх комбінації

Планування соціально-економічного розвитку села є дуже важливим і вкрай необхідним управлінським інструментом. Воно можливе лише тоді, коли зміст і напрями Програми розвитку узгоджується з інтересами адміністрації району, зі структурою влади. Адже якщо стратегія розвитку регіону протирічить діям владних структур, то вона приречена на провал. Тому реалізація програм соціально-економічного розвитку вимагає постійної вдосконалення діяльності органів управління, пошуку нових методів управління, підвищення кваліфікації управлінців [53, с. 131].

Таким чином, розглядаючи та аналізуючи етапи, методи та підходи до прогнозування та планування регіонального економічного та соціального

розвитку, можна сказати, що сьогодні в Україні не викликає сумнівів необхідність та важливість планування діяльності на місцевому рівні.

У нашій країні, як і в інших країнах світу, розробляється і впроваджується стратегічний підхід до планування сталого регіонального розвитку. Проте існуюча практика регіонального прогнозування та планування, як правило, зводиться до пріоритетності економічного та соціального розвитку територій та розробки комплексних цілеспрямованих програм, спрямованих на їх реалізацію. У той же час не повною мірою використовується широкий спектр методів прогнозування, які дозволяють більш адекватно прогнозувати майбутній розвиток регіону не лише на основі аналізу минулих даних, а й з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів, кількісних і якісних змін, які відбуваються у територіальних громадах.

1.4 Правова база функціонування органів місцевої влади

Основою місцевого управління в Україні є правові, матеріальні, фінансові, соціальні та інші умови та можливості вирішення проблем місцевих громад, органів та посадових осіб місцевої адміністрації, які мають місцеве значення. Ці умови та можливості називаються основами місцевого управління і серед них можна виділити правові, матеріальні та фінансові основи [54, с.51].

Перш за все, правовою основою місцевого управління в Україні є норми Конституції України, які закріплюють найважливіші відносини, що виникають при організації та функціонуванні місцевого самоврядування в Україні, зокрема, організації функціонування місцевої адміністрації України, формування та використання комунальної власності, гарантії прав автономних територіальних громад.

Ці норми містяться у більш як 30 статтях Конституції України [43]. Ми їх систематизували у певні групи, які представлені на рисунку 1.11.

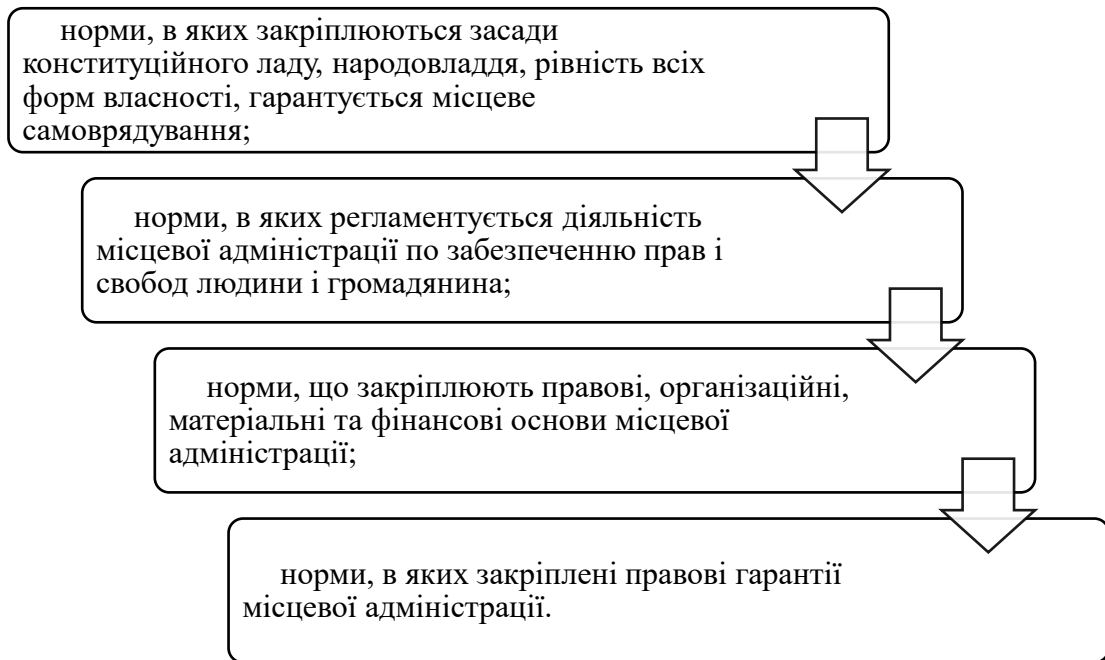

Рисунок 1.11 – Норми Конституції України, що закріплюють відносини з організації і функціонування місцевої адміністрації

Окрім Конституції України правову основу місцевої адміністрації складає ціла система нормативно-правових актів, які регламентують її організацію і функціонування. До них належать закони України, відповідні акти Кабінету Міністрів України, органів місцевої адміністрації та акти, що прийняті під час проведення місцевих референдумів.

Уся система законодавчо-правових актів побудована на принципах жорсткої ієрархії, якою передбачено:

- верховенство норм Конституції України не можуть суперечити конституційним нормам норми всіх інших актів, вони мають бути спрямовані лише на конкретизацію положень, що містяться у нормах Конституції;
- вищу юридичну силу Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [44], норм інших законів України у відношенні до підзаконних актів – указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, рішень органів місцевої адміністрації тощо;
- відповідність актів місцевої адміністрації (йдеться про акти місцевих референдумів та акти органів місцевої адміністрації) положенням нормативно-правових актів органів державної влади.

Без сумніву, особливе місце серед законів України, що містять норми, які регламентують питання організації та функціонування місцевої адміністрації, займає Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [44]. Цей закон є «базовим» законом з перерахованих вище питань.

Європейська хартія про місцеве управління відіграла дуже важливу роль у формуванні правової бази місцевого управління в Україні. Вона встановлює стандарти організації місцевого самоврядування на основі місцевого самоврядування, які є обов'язковими для держав-членів Ради Європи.

З іншого боку, разом з Конституцією та законами України, відповідними міжнародно-правовими документами, указами Президента України та рішеннями Кабінету Міністрів України важливою та необхідною складовою правової бази місцевого управління є нормативно-правові акти та рішення місцевих адміністрацій та місцевих референдумів [56, с. 93].

Перш за все, ці акти є своєрідним засобом самоорганізації територіальної громади, системи місцевого управління. Можливість їх прийняття прямо передбачена Конституцією України, стаття 144 якої зазначає, що органи місцевого самоврядування в межах своїх територій мають відповідні повноваження [45].

Власне Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 26) деталізує нормотворчі повноваження представницьких органів місцевої адміністрації. До цих повноважень відносяться, зокрема, такі:

- затвердження статуту територіальної громади;
- встановлення чисельного складу ради та її органів;
- прийняття регламенту ради;
- затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку території;
- наділення органів самоорганізації населення власними повноваженнями;
- затвердження місцевого бюджету;
- регулювання земельних відносин на відповідній території;

- встановлення місцевих податків та зборів;
- утворення позабюджетних фондів та затвердження положень про них;
- затвердження правил з благоустрою території;
- затвердження символіки тощо.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 7) також закріплює право територіальної громади приймати обов'язкові для виконання рішення на місцевих референдумах [44].

Нарешті, дії місцевої адміністрації визначають норми права, обов'язкові для населення, органів, установ та організацій, що діють на відповідній території. Предметом цих актів можуть бути окремі питання, пов'язані із управлінням колективною власністю, становищем органів і посадових осіб у місцевому управлінні, організацією їх діяльності, участю громадян та їх об'єднань у здійсненні повноважень місцевого самоврядування тощо.

Крім того, до нормативних актів, що регулюють організацію та діяльність органів місцевого самоврядування, включаються також їх дії, тобто нормативно-правові акти, прийняті місцевими референдумами, органами виконавчої влади, місцевою адміністрацією та їх працівниками. Ту теж можна назвати кілька підгруп.

Перша – це Статут муніципалітетів, який є важливим ресурсом на місцевому рівні і може вважатися невеликою конституцією для громади громадян [57]. Відповідно до ст. 19 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», представницький орган місцевої адміністрації на підставі Конституції України та в межах цього закону може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста з урахуванням державної реєстрації в Міністерстві юстиції України [43, 44].

Крім того, законами можуть бути встановлені та забезпечені положення з питань місцевого значення, порядок проведення громадських зборів громадян за місцем проживання, порядок утворення та організації рад, порядок організації громадських зборів громадян за місцем проживання,

порядок подання місцевої ініціативи до ради, громадські слухання та ін. [33, с.17].

Звісно, оскільки закони місцевих адміністрацій покликані забезпечити реалізацію конституційного права громадян на участь у місцевому самоврядуванні та підлягають обов'язковій державній реєстрації, необхідно встановити мінімальні єдині вимоги до їх змісту. Однак це можна зробити шляхом видання закону або зразка рекомендаційного документа, який був затверджений, наприклад, асоціацією місцевих органів влади. Певним позитивним кроком у цьому напрямку є те, що відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про асоціації органів місцевої адміністрації» для виконання статутних завдань збори готують пропозиції до нормативних (модельних) законів обласних громад, положень про виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних рад, органи самоорганізації [58].

Другою підгрупою правового нормативного регулювання питань організації місцевого самоврядування приватними актами є рішення його органів та волевиявлення населення. До них належать нормативно-правові акти, прийняті на місцевих референдумах та загальних зборах громадян, органів виконавчої влади, місцевої адміністрації та її посадових осіб. Це найбільш конкретні за своїм змістом акти, на характер яких можуть безпосередньо впливати жителі територіальної громади.

Їх положення в ієрархії, статус і легітимність визначається двома способами:

- а) Конституцією і законами;
- б) самими органами місцевої влади.

Статус рішень і порядок проведення референдуму визначається першим способом (конституцією та законами). Однак слід зазначити, що, незважаючи на важливість рішень місцевого референдуму, це скоріше виняток, ніж правило у вирішенні питань місцевого значення. Зрозуміло, що рішення місцевих представницьких органів міської влади є найбільш оптимальною та найменш витратною формою здійснення влади місцевої громади. Проте ні

Конституція, ні Закон про місцеве самоврядування України на місцевому рівні не передбачали можливості використання такої протиправної ініціативи представницького органу місцевої адміністрації заходу, як обов'язкове підписання її закону обранцями громади. Аналогія з центральним рівнем влади тут не зовсім доречна, оскільки, як зазначалося, відсутня уніфікація принципу поділу влади. Проте, на підставі положень Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [44], статус голови органу місцевого самоврядування поєднується з головою представницького органу місцевої адміністрації.

Таким чином, нормативно-правова база роботи органів місцевого самоврядування є багаторівневою і складається з низки взаємопов'язаних правових процедур. Розподіл нормативно-правових актів дозволяє побудувати певну серію досліджень окремих складових правового статусу органів влади відповідно до ступеня впливу на них окремих законодавчих актів.

У короткому аналізі нормативно-правові процедури охоплені різні рівні або типи правової організації місцевого самоврядування — законодавчий, підзаконний, місцевий та договірний. Ефективність системи місцевого самоврядування значною мірою залежить від часу внесення змін та вдосконалення кожного з цих наборів нормативних актів. Складність пов'язана з прийняттям таких законів, які регулюють, визначають та формують механізм, форми та методи практичної реалізації принципів та ідей, закріплених Конституцією України.

Висновок до розділу 1

Фінансовий механізм — це сукупність форм, методів, важелів та інструментів управління фінансовою діяльністю держави та уряду в процесі створення та використання фондів фінансових ресурсів для задоволення різноманітних потреб держави та суспільства. У рамках цього фінансового механізму здійснюється також діяльність місцевої адміністрації у сфері

фінансів.

За джерелами залучення коштів механізми фінансування місцевого економічного розвитку можна поділити на бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові. Основним призначенням місцевих фінансових ресурсів є: повне задоволення потреб населення територіальних громад та надання якісних місцевих державних послуг; забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної з виконанням їх функцій і повноважень; формування механізму стимулювання раціонального використання наявних матеріально-фінансових ресурсів, пошук додаткових джерел доходу.

Бюджетно-податкова політика органів місцевої влади — це заснований на нормах права процес управління механізмом формування та використання коштів, спрямований на забезпечення повної реалізації конкретних функцій місцевої адміністрації. Важливим завданням розробки концептуальної основи ефективної фінансової політики місцевих органів влади є класифікація місцевих органів влади за такими критеріями, як рівень ефективності місцевих органів влади щодо реалізації фінансової політики.

Розглядаючи та аналізуючи етапи, методи та підходи до прогнозування та планування регіонального економічного та соціального розвитку, можна сказати, що сьогодні в Україні, як і в інших країнах, активно розробляється та впроваджується стратегічний підхід до планування сталого регіонального розвитку. Проте існуюча практика регіонального прогнозування та планування, як правило, зводиться до пріоритетності економічного та соціального розвитку територій та розробки комплексних цілеспрямованих програм, спрямованих на їх реалізацію. У той же час не повною мірою використовується широкий спектр методів прогнозування, що дозволяє адекватно прогнозувати майбутній розвиток регіону не лише на основі аналізу минулих даних, а й з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів, кількісних і якісних змін у територіальній громаді.

Правова база діяльності органів місцевого самоврядування є

багаторівневою і складається з низки взаємопов'язаних правових процедур. Розподіл нормативно-правових актів дозволяє побудувати певну серію досліджень окремих складових правового статусу органів влади відповідно до ступеня впливу на них окремих законодавчих актів.

У короткому аналізі нормативно-правових процедур ми виявили, що вони охоплюють різні рівні або типи правової організації місцевого самоврядування — законодавчу, підзаконну, місцеву та договірну. Ефективність системи місцевого самоврядування значною мірою залежить від часу внесення змін та вдосконалення кожного з цих наборів нормативних актів. Складність пов'язана з прийняттям таких законів, які регулюють, визначають та формують механізм, форми та методи практичної реалізації принципів та ідей, закріплених Конституцією України.

2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Організаційна характеристика структури Лознянської територіальної громади

Лознянська сільська рада є самостійною у складі Хмільницького району, Вінницької області адміністративно-територіальною одиницею. Межі та територія сільської ради складаються з населених пунктів Лозна та Хутори Кривошиїнецькі, що визначається державним актом. Адміністративним центром є село Лозна.

Основним документом громади є її Статут, яким територіальна громада керується при здійсненні своєї діяльності. У Статуті визначається організаційна структура системи місцевої адміністрації.

Система самоврядування територіальної громади Лознянської сільської ради визначається Конституцією України [43] та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [44].

Система місцевої адміністрації включає:

- територіальну громаду сільської ради – повний суб'єкт місцевої адміністрації. Громада має право безпосередньо вирішувати будь-яке питання, що віднесене Конституцією та Законами України до відання місцевої адміністрації;
- сільську раду, яка є представницьким органом місцевої адміністрації;
- сільського голову, який очолює місцеву адміністрацію;
- виконавчий комітет сільської ради;
- органи самоорганізації громади.

Розмежування повноважень між елементами системи місцевої адміністрації відбувається у відповідності до чинного законодавства України та Статуту Лознянської територіальної громади.

Свою діяльність сільський голова, сільська рада та її виконавчий комітет щодо реалізації функцій місцевої адміністрації здійснюють за дорученням територіальної громади, виступаючи від її імені та в її інтересах.

Сільська рада – це представницький орган місцевої адміністрації. А єдиним органом представницької влади територіальної громади є с. Лозна. Представницький орган місцевої адміністрації формується шляхом вільних виборів. Вибори проводяться шляхом таємного голосування на основі загального, рівного і прямого виборчого права. Повноваження сільська рад набуває з моменту офіційного повідомлення виборчою комісією про обрання необхідної кількості депутатів. Припиняються повноваження сільської ради в день офіційного оголошення територіальною виборчою комісією про обрання сільської ради нового скликання.

Основною організаційною роботою сільської ради є її сесія, яка складається з пленарних засідань ради та засідань постійних та інших комісій. Якщо в пленарному засіданні сесії сільської ради бере участь більше половини депутатів від загального складу ради вона є правомірною.

На своїх сесіях сільська рада розглядає найважливіші питання, які віднесені до відання місцевої адміністрації, за винятком тих питань, які відповідно до принципу розподілу влад віднесені до відання сільського голови та виконавчих органів сільської ради. Сесія сільської ради має проводитися гласно і відкрито. На сесії сільської ради мають право бути присутніми мешканці сіл, представники політичних партій і громадських організацій, засоби масової інформації. Усі рішення сільської ради підписує сільський голова.

Голова та виконавчий комітетом сільської ради здійснюють розподіл обов'язків між сільським головою і заступником сільського голови з питань діяльності виконавчих органів.

Виконавчий комітет сільської ради має свою печатку й інші реквізити юридичної особи. Сільська рада визначає також кількісний склад виконавчого комітету, тоді як персонально її склад затверджується радою уже за

пропозицією сільського голови. У склад виконкому не можуть бути включені депутати сільської ради, окрім її секретаря. Свої обов'язки члени виконавчого комітету сільської ради виконують, як правило, на громадських засадах. Окремі члени виконкому за рішенням сільської ради можуть працювати також на постійній основі. Виконком сільської ради підзвітний та підконтрольний сільській раді..

Сільська рада з ініціативи мешканців села, або з власної ініціативи правомочна приймати рішення про зміни до складу виконкому та про його розпуск. Ініціативу мешканців села, якщо вони вирішать розпустити виконавчий комітет, має підтримати не менше десятої частини усіх жителів, що належать до сільської ради, з тих, що мають право голосу.

Організаційною формою роботи виконкому сільської ради є його засідання, які є правомочними, якщо на зборах присутні більше як половина усього складу виконкому. Керуючий справами виконавчого комітету (секретар), який призначається на посаду у порядку, визначеному чинним законодавством, здійснює організаційно-технічне та інформаційне забезпечення роботи виконавчого комітету. Виконком у межах своїх повноважень більшістю голосів від загального складу приймає рішення на засіданнях, які підписує сільський голова [44].

У місцевому самоврядуванні, окрім виконавчого комітету, є ще органи самоорганізації населення. ці органи утворюються з ініціативи жителів територіальної громади на підставі рішення сільської ради. Рішенням сільської ради також закріплюється територія, в межах якої діє орган самоорганізації населення. Ця територія має відповідати території проживання жителів територіальної громади села, які цей орган створили. Повноваження органів самоорганізації населення та їх термін визначається мешканцями громади, за ініціативи яких ці органи було сформовано. На загальних зборах громадян, що проживають на даній території, приймається рішення про сформування органу самоорганізації населення. За пропозицією жителів відповідної території села та рішенням виконавчого комітету, на основі загального, рівного, виборчого

права, таємного голосування на виборчих дільницях можуть бути проведені вибори органів самоорганізації населення. На засіданні органу самоорганізації населення або безпосередньо мешканцями відповідної території села, обирається Голова органу самоорганізації.

Як підготовка, так і власне проведення виборів органів самоорганізації населення має здійснюватися відкрито і гласно. а результати проведених виборів мають бути оприлюднені через місцеві засоби інформації. Здійснення управління переданого органам самоорганізації населення майна і коштів відбувається відповідно до програмами соціально- економічного і культурного розвитку відповідної території.

Виконавчі органи та посадові особи місцевої адміністрації мають надавати допомогу у здійсненні органами самоорганізації населення їх повноважень, а також забезпечувати їх інформацією, надавати приміщення та засоби зв'язку. Усе це виділяється у межах затвердженого кошторису виконавчого комітету.

Сприяти забезпеченню додержання прав та законних інтересів жителів територіальної громади зобов'язані всі органи сільської ради та посадові особи місцевої адміністрації. Відповідальність за виконання покладених на органи сільської ради обов'язків та повноважень ці органи несуть в порядку, який встановлений законодавством.

Отже, територіальна громада Лознянської сільської ради є основним носієм функцій і повноважень місцевої адміністрації. Територіальна громада Лознянської сільської ради здійснює свої функції як безпосередньо, так і через сільську раду. Мета діяльності територіальної громади Лознянської сільської ради полягає у забезпеченні задоволення соціально-економічних, культурних, побутових та інших потреб мешканців території сільської ради. Лознянська територіальна громада має власний бюджет, який розробляється, затверджується і виконується нею самостійно, стала матеріальну і фінансову основу.

2.2 Аналіз показників соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради за 2016-2020 рр.

Для того, щоб визначити рівень фінансового забезпечення розвитку Лознянської територіальної громади, доцільно провести аналіз стану показників програм соціально-економічного розвитку.

Проведемо аналіз структури та динаміки показників програм соціально-економічного розвитку взявши дані з Програм соціально-економічного та культурного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр. (див. додаток В, таблиці В.1-В.5).

Проаналізуємо динаміку показників програм соціально-економічного розвитку територіальної громади та визначимо їх зміну за період з 2016 по 2020 роки

Результати цього аналізу відображені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка показників програм соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр., грн

Показники	Абсолютне відхилення, грн			
	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
1	2	3	4	5
1. Освіта	-1350000	-450000	180000	100000
Дитячий садок с. Лозна	-1350000	-450000	180000	100000
2. Культура	-1340000	100000	1030000	6270000
Будинок культури с. Лозна	-740000	50000	680000	870000
Клуб с. Хутори Кривошійнецькі	-600000	50000	350000	5400000
3. Благоустрій	39500	726500	1462000	7884000
Кладовища с. Лозна	272000	-266000	3000	6000
Кладовища с. Хутори Кривошійнецькі	3500	2500	4000	3000
Комунальні дороги с. Лозна	-360000	230000	80000	3070000
Комунальні дороги с. Хутори Кривошійнецькі	24000	90000	50000	700000
Вуличне освітлення с. Лозна	–	100000	1345000	-145000
Вуличне освітлення с. Хутори Кривошійнецькі	–	–	-20000	4250000

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5
4. Екологія	42500	43500	30000	58000
Криниці с. Лозна	5000	6500	7500	9500
Криниці с. Хутори Кривошиїнецькі	8000	6000	8500	8500
Смітгезвалища с.Лозна	13000	14000	4000	16000
Смітгезвалища с. Хутори Кривошиїнецькі	10000	12000	2000	16000
Зелені насадження с. Лозна	4000	2000	4000	6000
Зелені насадження с. Хутори Кривошиїнецькі	2500	3000	4000	2000
РАЗОМ	-2608000	420000	2702000	14312000

Отже, з табл. 2.1 бачимо, що загалом фінансування соціально-економічної сфери Лознянської територіальної громади з кожним роком збільшувалося: у 2020 р. порівняно з 2019 р. збільшилося на 14 3120 тис. грн., у 2019 р. порівняно з 2018 р. – на 2702 тис. грн. Справді в 2018 році порівняно з 2017 роком фінансування не суттєво але також зросор – на 420 тис. грн і лише в 2017 році порівняно з 2016 роком зменшилося на 2608 тис. грн.

Розглянемо детальніше динаміку основних показників соціально-економічного розвитку регіональної громади за останні п'ять років. Так, видатки на освіту, тобто фінансування дитячих садків, посідають третє місце за обсягом у структурі видатків на соціально-економічний розвиток регіональної громади.

Загалом обсяги витрат на освіту в Лознянській територіальній громаді у 2016-2020 роках коливаються: найбільше коштів виділено у 2016 році – 2 150 000 грн, найменше у 2018 році – 350 000 грн.

У 2020 році бюджетні асигнування на соціально-економічний розвиток становили 19 627 500 грн. Слід зазначити, що ці соціальні видатки мали тенденцію до зростання протягом 2016-2020 років. Тільки за 2017 рік вони зменшилися на 2 608 тис. грн порівняно з 2016 роком, а потім знову зросли.

Видатки на культуру в Лознянській територіальній громаді зменшилися порівняно з 2016 роком спочатку (у 2016-1890 тис. грн, а в 2017-550 тис. грн),

потім знову почали зростати і у 2020 році досягли максимуму 7950 тис. грн. Видаткова частина бюджетних асигнувань на озеленення за своїми показниками значно вища, ніж на культуру.

Якщо розглядати ландшафтну структуру видатків у Лознянській обласній громаді за кожною метою фінансування, то слід зазначити, що за всіма показниками спостерігається постійне зростання видатків. Тільки на комунальні дороги у с. Лозна вони в 2017 році становили 190 тис. грн., тоді як у 2016 році цей показник становив 550 тис. грн, а в 2020 році – 3570 тис. грн, а також на кладовищах. Витрати на Лозну зменшилися з 300 тис. грн у 2017 р. до 34 тис. грн у 2018 р. та на вуличне освітлення с. Лузна у 2020 р. порівняно з 2019 р. витрати зменшилися на 140,5 тис. грн, а в с. в с. Хутори Кривошиїнецькі у 2019 році порівняно з 2018 видатки на вуличне освітлення зменшились на 20 тис. грн..

Незважаючи на те, що природоохоронні видатки є останніми за показниками у структурі видатків на соціально-культурний розвиток регіональної громади, темпи їх зростання дуже невеликі, але неухильно зростають. Зокрема, за п'ять років у Лознянській територіальній громаді зросли екологічні витрати. вони зросли зі 102 500 грн у 2016 році до 276 500 грн у 2020 році.

Простежимо зміну всіх цих показників лише у відсотках за період 2016-2020 рр. (попередні дані див. додаток В, таблиці В.1-В.5) і розглянемо більш детально причини цих змін на основі даних табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка показників програм соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр., %

Показники	Відносне відхилення, %			
	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
1	2	3	4	5
1. Освіта	-62,79	-56,25	51,43	18,87
Дитячий садок с. Лозна	-62,79	-56,25	51,43	18,87

Продовження таблиці 2.2.

1	2	3	4	5
2. Культура	-70,90	18,18	158,46	373,21
Будинок культури с. Лозна	-67,89	14,29	170,00	80,56
Клуб с. Хутори Кривошиїнецькі	-75,00	25,00	140,00	900,00
3. Благоустрій	5,99	104,01	102,60	273,09
Кладовища с. Лозна	971,43	-88,67	8,82	16,22
Кладовища с. Хутори Кривошиїнецькі	14,00	8,77	12,90	8,57
Комунальні дороги с. Лозна	-65,45	121,05	19,05	614,00
Комунальні дороги с. Хутори Кривошиїнецькі	42,86	112,50	29,41	318,18
Вуличне освітлення с. Лозна	–	100,00	672,50	-9,39
Вуличне освітлення с. Хутори Кривошиїнецькі	–	–	-3,51	772,73
4. Екологія	41,46	30,00	15,92	26,54
Криниці с.Лозна	20,00	21,67	20,55	21,59
Криниці с. Хутори Кривошиїнецькі	47,06	24,00	27,42	21,52
Смітгезвалища с.Лозна	56,52	38,89	8,00	29,63
Смітгезвалища с. Хутори Кривошиїнецькі	55,56	42,86	5,00	38,10
Зелені насадження с. Лозна	36,36	13,33	23,53	28,57
Зелені насадження с. Хутори Кривошиїнецькі	29,41	27,27	28,57	11,11
РАЗОМ	-54,32	19,15	103,39	269,25

З табл. 2.2 бачимо, що в цілому фінансування соціальної та економічної сфери Лознянської територіальної громади збільшувалось з кожним роком, особливо у 2020 році у порівнянні з 2019 – аж на 269,25%, у 2019 порівняно з 2018 роком – на 103,39%, а вже у 2018 проти 2017 року не так суттєво, проте також збільшилось – на 19,15%. І лише у 2017 порівняно з 2016 воно зменшилось на 54,32%. Більш детально ці зміни та їх причини ми розглянемо далі.

Фінансування будинку культури у с. Лозна теж зменшилося – на 67,89%, тому що у 2016 році було здійснено реконструкцію і перекриття даху приміщення та встановлення підвісної стелі (109 тис. грн), а у 2016 році – облаштування комп'ютерного центру (35 тис. грн).

Фінансування клубу с. Хутори Кривошиїнецькі зменшилось на 75%, оскільки теж у 2016 році проводилась реконструкція і перекриття даху приміщення (80 тис. грн), а у 2017 році – проведений поточний ремонт приміщення (20 тис. грн).

На балансі Лознянської сільської ради із закладів освіти перебуває лише дошкільний навчальний заклад – дитячий садок «Барвінок», фінансове забезпечення якого здійснюється з бюджету сільської ради. У 2017 році його фінансування скоротилось на 62,79%, оскільки було здійснено будівництво свердловини та проведено водопостачання (витрачено 80 тис. грн), тоді як у 2016 році був проведений капітальний ремонт приміщення і відповідно коштів було виділено більше (215 тис. грн).

Кожного року у с. Лозна та с. Хутори Кривошиїнецькі проводиться розчищення від чагарників на кладовищах та вибірковий капітальний ремонт комунальних доріг. У 2017 році на облаштування благоустрою села було виділено на 5,99% більше коштів, ніж у 2016 році. На кладовище с. Хутори Кривошиїнецькі було витрачено на 14% більше, ніж у попередньому році (2 850 грн), а на кладовище с. Лозна – на 971,43%, оскільки крім розчищення від чагарників було встановлено огороження кладовища (30 тис. грн).

На екологію у 2017 році було виділено на 41,46% більше коштів порівняно з 2016 роком. Це мається на увазі облаштування громадських криниць, хлорування води, впорядкування сміттєзвалищ та висадження скверів і алей.

На ремонт доріг у с. Лозна в 2017 році було виділено на 65,45% менше коштів (19 тис. грн), порівняно з 2016 роком, тому що, крім поточного ремонту доріг, у 2016 році на вулиці Фрунзе стелився «білий асфальт» (55 тис. грн). А в с. Хутори Кривошиїнецькі у цьому ж році на вибірковий ремонт доріг було витрачено на 42,86% більше коштів (8 тис. грн), ніж у попередньому році (5 600 грн). Також у 2017 році сільська рада почала реалізацію проекту «Вуличне освітлення» у с. Лозна, витрати якого склали 10 тис. грн.

У 2018 році фінансування дитячого садочка знову зменшилось (на

56,25%), оскільки було заплановано лише облаштування прибудинкової площадки (35 000 грн). Проте фінансування усіх інших об'єктів та заходів у порівнянні з попереднім роком зросло, зокрема:

1) облаштування благоустрою – на 104,01%, у т.ч. на проведення вибіркового капітального ремонту комунальних доріг в с. Лозна виділено на 121,05% більше коштів, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 112,5%; на кладовище у с. Хутори Кривошійінецькі видатки зросли на 8,77%, тоді як у с. Лозна зменшились на 88,67% (як вже говорилось раніше, у 2017 році було встановлено огороження кладовища); на освітлення вулиць в с. Лозна було витрачено удвічі більше коштів, тобто – на 100% більше, ніж у попередньому році, а у с. Хутори Кривошійінецькі у 2018 році тільки почали проведення вуличного освітлення, затрати на яке склали 57 тис. грн.

2) закладів культури – на 18,18%, у т.ч. будинку культури с. Лозна збільшилось на 14,29% (зроблено ремонт підлоги); клубу у с. Хутори Кривошійінецькі – на 25% (проведено поточний ремонт приміщення);

3) фінансування заходів у галузі екології зросло на 30%, у т.ч. облаштування громадських криниць у с. Лозна – на 21,67%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 24%; впорядкування сміттєзвалищ у с. Лозна – на 38,89%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 42,86%; висадження скверів та алей у с. Лозна – на 13,33%, а у с. Хутори Кривошійінецькі – на 27,27%.

На облаштування благоустрою було витрачено на 102,6% більше коштів, у ніж у минулому році, у т.ч. витрати на кладовище у с. Лозна зросли на 8,82%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 12,9%; витрати на ремонт доріг у с. Лозна збільшились на 19,05%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 29,41%; витрати на проведення вуличного освітлення у с. Лозна зросли на 672,5%, а у с. Хутори Кривошійінецькі зменшились на 3,51%.

У 2019 році на дитячий садок було витрачено на 57,43% більше коштів, ніж у 2018 році, у зв'язку з тим, що було встановлено огорожу та облаштовано спортивний майданчик. Фінансування закладів культури зросло на 158,46%, оскільки у будинку культури с. Лозна було облаштовано систему опалення та

проведено капітальний ремонт приміщення, а у клубі в с. Хутори Кривошійінецькі було встановлено нові вікна та двері.

У 2019 році видатки на екологію збільшились на 15,92%, зокрема, на облаштування громадських криниць та хлорування води у с. Лозна – на 20,55%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 27,42%; видатки на впорядкування сміттєзвалищ у с. Лозна зросли на 8%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 5%; на озеленення села Лозна витрати збільшились на 23,53%, а с. Хутори Кривошійінецькі – на 28,57%.

Видатки на облаштування благоустрою територіальної громади у 2020 році зросли на 273,09%, зокрема, на кладовище у с. Лозна збільшились на 16,22%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 8,57%; витрати на ремонт доріг у с. Лозна збільшились на 614% (обласний бюджет виділив 260 тис. грн), у с. Хутори Кривошійінецькі – на 318,18%; видатки на проведення вуличного освітлення у с. Лозна зменшились на 9,39%, а у с. Хутори Кривошійінецькі зросли на 772,73% (отримали кошти від участі в обласному конкурсі розвитку територіальних громад – 48 тис. грн).

У 2020 році фінансування дитячого садка зросло на 18,87%, оскільки було проведено реконструкцію системи опалення, облаштовано тіньовий навіс та придбано пральну машину. Фінансування закладів культури зросло на 373,21%, у т.ч. витрати на будинок культури с. Лозна збільшились на 80,56%, оскільки було облаштовано систему опалення, встановлено євро вікна та проведено утеплення приміщення, а витрати на клуб с. Хутори Кривошійінецькі збільшились на 900%, так як, Лознянська сільська рада отримала грант у сумі 468000 грн на ремонт клубу.

Фінансування заходів у галузі екології зросло на 26,54%, у т.ч. видатки на облаштування громадських криниць у с. Лозна – на 21,59%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 21,52%; видатки на впорядкування сміттєзвалищ у с. Лозна збільшились – на 29,63%, у с. Хутори Кривошійінецькі – на 38,1%; на висадження скверів та алей у с. Лозна – на 28,57%, а у с. Хутори Кривошійінецькі – на 11,11%.

2.3 Аналіз структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери Лознянської територіальної громади

Для аналізу структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери визначимо частку кожного показника у загальному обсязі бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток Лознянської територіальної громади (вихідні дані у додатку Г, таблиці Г.1).

Результати розрахунків видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери у загальному обсязі бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток за період 2016-2020 рр. наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Аналіз структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери у загальному обсязі бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр.

Показники	Частка, %					Відхилення	
						Абсол. грн	Віднос · %
	2016	2017	2018	2019	2020	2016/ 2020	2016/ 2020
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Культура	39,36	25,07	24,87	31,61	40,50	606000	320,63
Будинок культури с. Лозна	22,70	15,96	15,31	20,32	9,94	86000	78,9
Клуб с. Хутори Кривошиїнецькі	16,66	9,12	9,57	11,29	30,57	520000	650,0
2. Освіта	44,78	36,47	13,39	9,97	3,21	-152000	-70,7
Дитячий садок с. Лозна	44,78	36,47	13,39	9,97	3,21	-152000	-70,7
3. Екологія	2,13	6,61	7,21	4,11	1,41	17400	169,76
Криниці с.Лозна	0,52	1,37	1,40	0,83	0,27	2850	114
Криниці с. Хутори Кривошиїнецькі	0,35	1,14	1,19	0,74	0,24	3100	182,35
Смітгезвалища с.Лозна	0,48	1,64	1,91	1,02	0,36	4700	204,35

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Сміттєзвалища с. Хутори Кривошійнецькі	0,37	1,28	1,53	0,79	0,30	4000	222,22
Зелені насадження с. Лозна	0,23	0,68	0,65	0,40	0,14	1600	145,45
Зелені насадження с. Хутори Кривошійнецькі	0,18	0,50	0,54	0,34	0,10	1150	135,29
4. Благоустрій	13,72	31,84	54,52	54,31	54,88	1011200	1534,5
Кладовища с. Лозна	0,58	13,68	1,30	0,70	0,22	1500	53,57
Кладовища с. Хутори Кривошійнецькі	0,52	1,30	1,19	0,66	0,19	1300	52
Комунальні дороги с. Лозна	11,45	8,66	16,07	9,41	18,19	302000	549,09
Комунальні дороги с. Хутори Кривошійнецькі	1,17	3,65	6,50	4,14	4,69	86400	1542,8
Вуличне освітлення с. Лозна	–	4,56	7,65	29,07	7,13	–	–
Вуличне освітлення с. Хутори Кривошійнецькі	–	–	21,81	10,35	24,46	–	–
РАЗОМ	100	100	100	100	100	1482600	308,78

Як бачимо з табл. 2.3, у 2016 році загальний обсяг бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток Лознянської територіальної громади становив 480 150 грн, з них:

- видатки на культуру – 39,36%, з яких: на будинок культури с. Лозна – 22,7%, на клуб с. Хутори Кривошійнецькі – 16,66%;
- видатки на освіту, тобто на дитячий садок становлять 44,78%;
- видатки на екологію – 1,13%, з яких: на облаштування криниць в с. Лозна – 0,52%, на облаштування криниць у с. Хутори Кривошійнецькі – 0,35%, на впорядкування сміттєзвалищ в с. Лозна – 0,48%, на впорядкування сміттєзвалищ у с. Хутори Кривошійнецькі – 0,37%, на висадження скверів та

алей у с. Лозна – 0,23%, на висадження скверів та алей у с. Хутори Кривошійінецькі – 0,18%.

– видатки на благоустрій –13,72%, з яких: на кладовища с. Лозна – 0,58%, на кладовища с. Хутори Кривошійінецькі – 0,52%, на комунальні дороги с. Лозна – 11,45%, на комунальні дороги с. Хутори Кривошійінецькі – 1,17%;

Пропорції видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади за 2016 рік відображені на рисунку 2.6.

Рисунок 2.1 – Структура видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади у 2016 р., %

У 2017 році загальний обсяг бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток становив 219 350 грн, з яких найбільшу частку займають видатки на дитячий садок –36,47%, потім йдуть видатки на благоустрій –31,84%, у т.ч. на кладовища с. Лозна – 13,68%, на кладовища с. Хутори Кривошійінецькі – 1,3%, на комунальні дороги с. Лозна – 8,66%, на комунальні дороги с. Хутори Кривошійінецькі – 3,65%, на вуличне освітлення у с. Лозна – 4,56%; далі видатки на культуру –25,07%, у т.ч. на будинок культури с. Лозна – 15,96%, на клуб с. Хутори Кривошійінецькі – 9,12% та видатки на екологію –6,61%, з яких: на облаштування криниць в с. Лозна – 1,37%, на облаштування криниць у с. Хутори Кривошійінецькі – 1,14%, на впорядкування сміттєзвалищ в с. Лозна – 1,64%, на впорядкування

сміттєзвалищ у с. Хутори Кривошійінецькі – 1,28%, на висадження скверів та алей у с. Лозна – 0,68%, на висадження скверів та алей у с. Хутори Кривошійінецькі – 0,5%.

На рис. 2.7 ми наочно відобразили пропорції видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади здійснені у 2017 році.

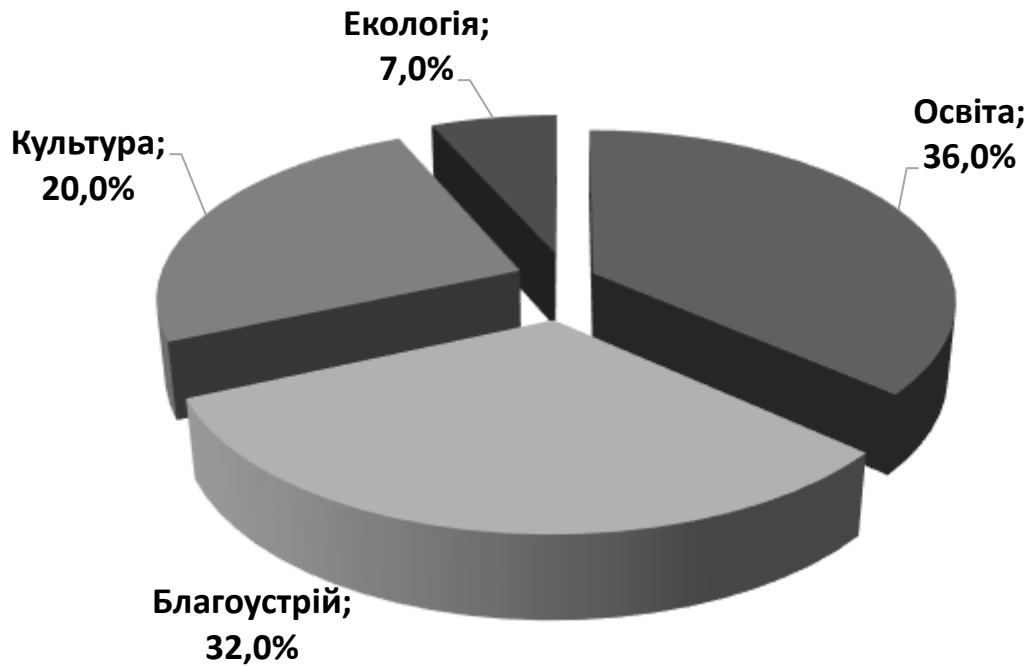

Рисунок 2.2 – Структура видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади у 2017 р., %

У 2018 рік в загальному обсязі видатків на фінансування соціально-економічного розвитку було передбачено збільшення до 261350 грн, з яких найбільше займають видатки на облаштування благоустрою, які становлять 54,52% (у т.ч. на кладовища с. Лозна – 1,3%; на кладовища с. Хутори Кривошійінецькі – 1,19 %; на впорядкування сміттєзвалищ у с. Хутори Кривошійінецькі – 1,53%, на висадження скверів та алей у с. Лозна – 0,65%, на висадження скверів та алей у с. Хутори Кривошійінецькі – 0,54%; на комунальні дороги с. Лозна – 16,07%, на комунальні дороги с. Хутори Кривошійінецькі – 6,5%; на вуличне освітлення у с. Лозна – 7,65%, на вуличне

освітлення у с. Хутори Кривошійінецькі – 21,81%). Потім йдуть видатки на культуру – 24,87% (в т.ч. на будинок культури с. Лозна – 15,31%, на клуб с. Хутори Кривошійінецькі – 9,57%); видатки на освіту (дитячий садок) – 13,39%; видатки на екологію – 7,21% (в т.ч. на облаштування криниць в с. Лозна – 1,4%, на облаштування криниць у с. Хутори Кривошійінецькі – 1,19%, на впорядкування сміттєзвалищ в с. Лозна – 1,91%,

Пропорції видатків на фінансування соціального та економічного розвитку Лозянської територіальної громади за 2018 рік відображені на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3 – Структура видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади у 2018 р., %

У 2019 році загальний обсяг бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток Лозянської територіальної громади становив 531 550 грн, з них:

- видатки на культуру – 31,61%, в т.ч. на будинок культури с. Лозна – 20,32%, на клуб с. Хутори Кривошійінецькі – 11,29%;
- видатки на освіту, тобто на дитячий садок становлять 9,97%;
- видатки на благоустрій – 54,31%, в т.ч. на кладовища с. Лозна – 0,7%, на кладовища с. Хутори Кривошійінецькі – 0,66%, на комунальні дороги

с. Лозна – 9,41%, на комунальні дороги с. Хутори Кривошійінецькі – 4,14%, на вуличне освітлення у с. Лозна – 29,07%, на вуличне освітлення у с. Хутори Кривошійінецькі – 10,35%;

– видатки на екологію – 4,11%, в т.ч. на облаштування криниць в с. Лозна – 0,83%, на облаштування криниць у с. Хутори Кривошійінецькі – 0,74%, на впорядкування сміттєзвалищ в с. Лозна – 1,02%, на впорядкування сміттєзвалищ у с. Хутори Кривошійінецькі – 0,79%, на висадження скверів та алей у с. Лозна – 0,4%, на висадження скверів та алей у с. Хутори Кривошійінецькі – 0,34%.

На рисунку 2.4, для наочності показано пропорції видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади у 2019 році.

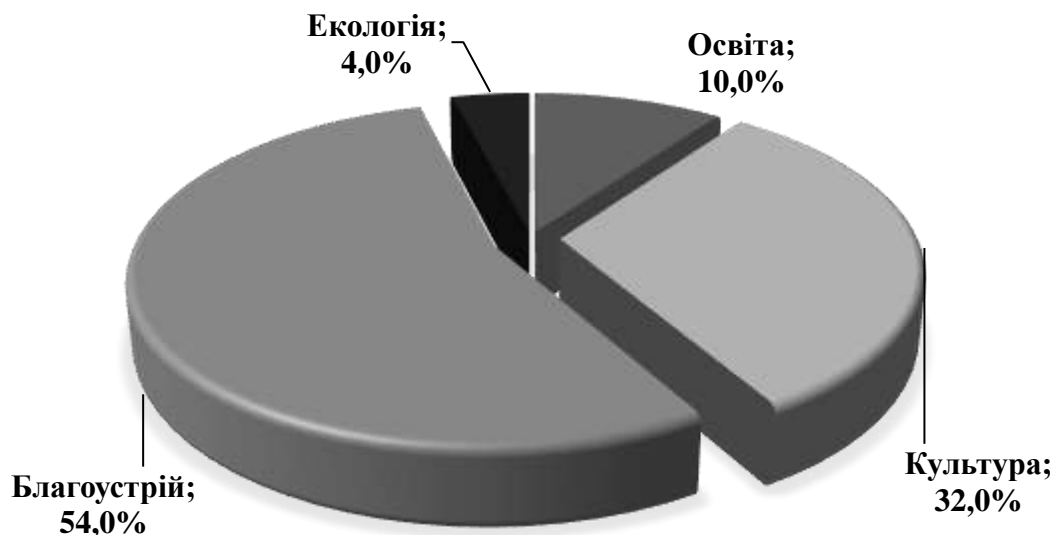

Рисунок 2.4 – Структура видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади у 2019 р., %

Загальний обсяг бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток у 2020 році становив 1 962 750 грн, з яких найбільшу частку займають видатки на облаштування благоустрою, які становлять 54,88% загального обсягу (у т.ч. на кладовища с. Лозна – 0,22%, на кладовища с. Хутори Кривошійінецькі – 0,19%, на комунальні дороги с. Лозна – 18,19%, на

комунальні дороги с. Хутори Кривошійнецькі – 4,69%, на вуличне освітлення у с. Лозна – 7,13%, на вуличне освітлення у с. Хутори Кривошійнецькі – 24,46%), потім йдуть видатки на культуру – 40,5% (в т.ч. на будинок культури с. Лозна – 9,94%, на клуб с. Хутори Кривошійнецькі – 30,57%); видатки на освіту (дитячий садок) – 3,21%; видатки на екологію – 1,41% (в т.ч. на облаштування криниць в с. Лозна – 0,27%, на облаштування криниць у с. Хутори Кривошійнецькі – 0,24%, на впорядкування сміттєзвалищ в с. Лозна – 0,36%, на впорядкування сміттєзвалищ у с. Хутори Кривошійнецькі – 0,3%, на висадження скверів та алей у с. Лозна – 0,14%, на висадження скверів та алей у с. Хутори Кривошійнецькі – 0,1%.

Пропорції видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади за 2020 рік показано на рисунку 2.5.

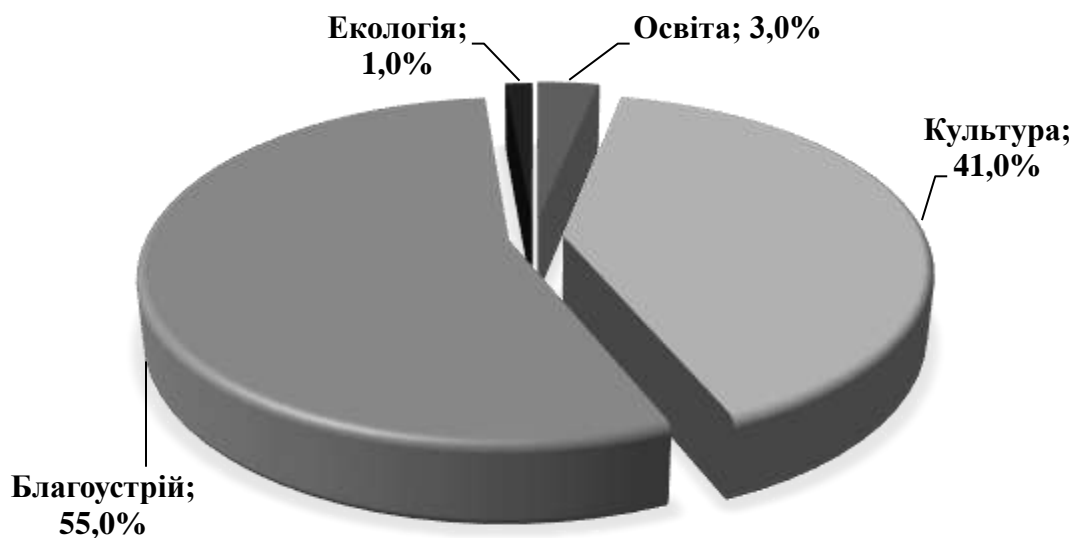

Рисунок 2.5 – Структура видатків на фінансування соціально-економічного розвитку Лозянської територіальної громади у 2020 р., %

Окрім того, з табл. 2.3 ми могли бачити, що у 2020 році порівняно з 2016 роком видатки на фінансування об'єктів соціальної сфери в цілому збільшились на 1 4826 тис. грн, тобто на 308,78%, у т.ч. видатки на культуру збільшились на 6060 тис. грн, на облаштування благоустрою – на 10112 тис. грн, на екологію – на 174 тис. грн і лише видатки на освіту у 2020 році в

порівнянні з 2016 зменшились на 1520 тис. грн.

Також з таблиці 2.3 видно, що обсяг деяких видатків збільшувався з кожним роком, зокрема, видатків на облаштування благоустрою та на екологію, а деяких коливався, зменшувався у 2017/2018 році порівняно з попереднім і знову збільшувався у наступних роках, це маються на увазі видатки на освіту та культуру.

Висновок до другого розділу

Отже, провівши аналіз динаміки та структури показників програм соціально-економічного та культурного розвитку Лознянської територіальної громади за період з 2016 по 2020 роки, можемо зробити певні висновки.

Найбільше коштів Лознянською сільською радою виділяється на облаштування благоустрою села. Також досить вагомими є видатки на фінансування закладів культури. Тоді як фінансування освіти займає третє місце і з кожним роком його частка в загальному обсязі видатків зменшується, а у 2020 році, обсяги на освіту скоротились майже в чотири рази порівняно з 2016 роком. В загальному обсязі видатків на соціально-економічний розвиток громади найменшу частку займають видатки на екологію, хоча їх обсяг з кожним роком зростає.

Основними джерелами з яких здійснюється фінансування соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади є:

- видатки державного бюджету;
- видатки обласного бюджету;
- видатки районного бюджету;
- видатки місцевого (сільського) бюджету;
- кошти спонсорів;
- кошти населення.

Крім того, щоб збільшити фінансування соціально-економічного розвитку села територіальна громада кожен рік бере участь у різноманітних обласних, державних та міжнародних конкурсах розвитку територіальних громад. Зокрема,

територіальна громада купила шкільний автобус на реалізувала проект «Вуличне освітлення» завдяки участі у Проекті ПРООН/ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»,.

Загальна вартість проекту «Вуличне освітлення», який передбачав встановлення 58 енергозберігаючих світильників на трьох вулицях села, склала 1550 тис. грн (660 тис. грн кошти ПРООН/ЄС + 800 тис. грн кошти місцевого бюджету + 90 тис. грн внесок громади (обов'язкова умова конкурсу – 5% від загальної суми)).

Загальна вартість проекту «Шкільний автобус» склала 2 400 тис. грн, яка включає вартість автобуса та його реєстрацію. (800 тис. грн кошти ПРООН/ЄС + 1 480 тис. грн кошти Хмільницької Райдержадміністрації + 120 тис. грн внесок громади (обов'язкова умова конкурсу – 5% від загальної суми)).

Лознянська територіальна громада продовжує облаштування вуличного освітлення села самостійно за рахунок коштів місцевого бюджету, маючи досвід і надійних партнерів, які були отримані завдяки участі у Проекті ПРООН/ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»,.

3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

3.1 Зарубіжний досвід з покращення використання фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування

У нашій країні відбувається докорінне реформування механізму управління на всіх рівнях економіки, в тому числі регіональних, але використання фінансових ресурсів місцевими адміністраціями все ще базується на старих засадах управлінської системи управління, що виявляється в відсутності реальних критеріїв оцінки якості та ефективного використання бюджетних ресурсів.

Саме це викликає необхідність вивчення міжнародних стандартів покращення використання фінансових ресурсів місцевими адміністраціями. Адже сьогодні зарубіжний досвід може бути корисним, а тому заслуговує ретельного та детального вивчення. Насамперед, це стосується вивчення досвіду фінансування сталого розвитку окремих регіонів Західної Європи, враховуючи прагнення України увійти в європейське середовище, заявлене як стратегічний пріоритет її державної політики [60, с. 82].

Застосування світового досвіду в Україні може сприяти появі можливостей покращення використання бюджетних коштів місцевими адміністраціями. Адже, як показує зарубіжний досвід, однією з передумов ефективного функціонування місцевої адміністрації є забезпечення повноцінними ресурсами та гарантія незалежності та самостійності. Наявність фінансово-економічної бази дозволяє місцевій адміністрації вирішувати найважливіше завдання – задоволення життєвих потреб населення регіону [61, с. 74].

Місцеві бюджети є інструментом досягнення фінансового паритету регіонів, фінансування витрат обласної виконавчої влади, реалізації пріоритетних напрямів розвитку. Проте, якщо розглянути систему бюджетних

відносин у державі за останні кілька років, то можна виділити ряд основних причин суперечок у сфері державного управління місцевими фінансовими справами. Найважливішими з них є: низький рівень забезпечення місцевих бюджетів власними доходами; незбалансованість місцевих бюджетів за доходами та видатками внаслідок штучного завищення очікуваних показників доходів місцевих бюджетів тощо. [62, с. 127].

Аналізуючи досвід зарубіжних країн (США, Німеччини, Швеції, Японії, Франції) у сфері державного управління вітчизняними бюджетами ми визначили особливості використання різноманітних методів державного управління, які застосовувалися у багатьох країнах на різних етапах розвитку. Ефективне використання світового досвіду в місцевій практиці управління місцевим бюджетом (з урахуванням особливостей нашої країни) підвищить фінансову незалежність місцевих адміністрацій [63, с. 16].

Існують три основні моделі підготовки бюджету:

- розподіл частки основних податків між різними адміністративними рівнями влади (на основі стабілізації основних податків на системному рівні, де кожен рівень визначає свою ставку на основі єдиної бази оподаткування, а загальна ставка податку є сумою відповідних податкових ставок, ставок різних рівнів управління.);
- застосування єдиної бази оподаткування (на основі визначення власної ставки для кожного рівня управління);
- система бюджетів (заснована на повному розподілі окремих податків між різними адміністративними рівнями влади та їх включенні в законодавчу систему) [64, с. 70].

Територіальне управління в різних країнах має свої особливості. Федеральні держави характеризуються значною автономією великих адміністративно-територіальних одиниць, які часто здатні проводити власну соціальну, економічну та екологічну політику. Місцева влада бере активну участь у реалізації політики, яку проводить центральний уряд. Цей досвід, на думку експертів, слід використовувати в Україні [65, с. 16].

У більшості зарубіжних країн існує трирівнева система управління регіональним соціально-економічним розвитком. Поряд з центральними органами до адміністративної діяльності залучаються великі регіональні та місцеві структури.

Регіональна політика багатьох країн, зокрема, Польщі, Франції, Канади, США, Японії здійснюється спеціалізованими державними політиками чи дорадчими органами. (рис. 3.1).

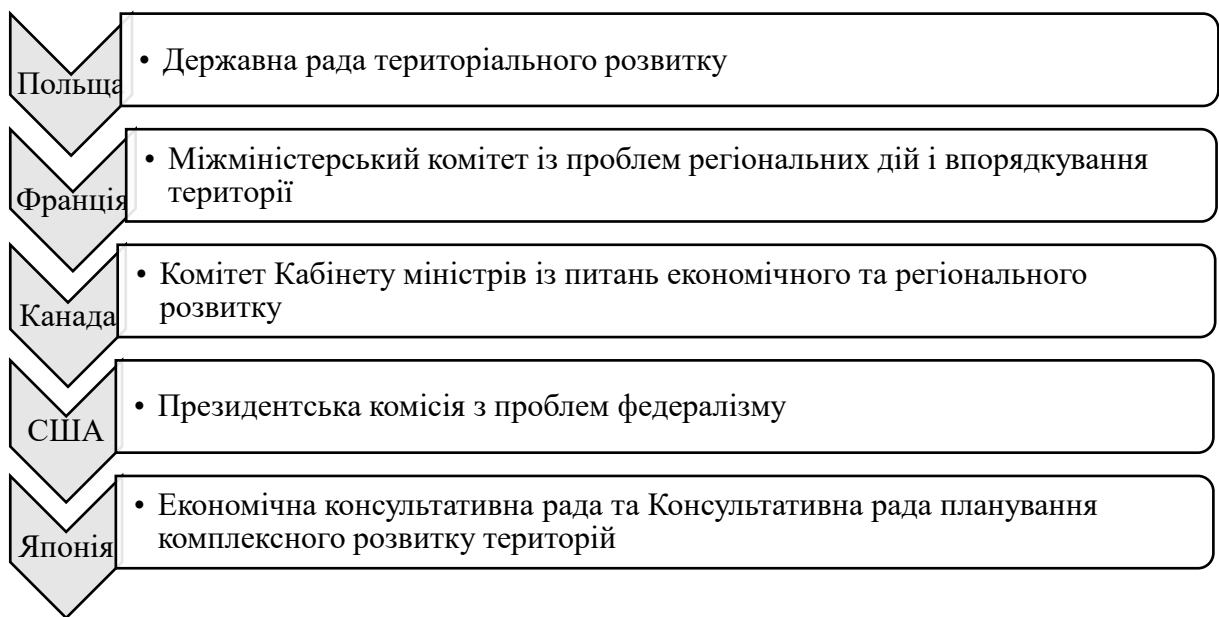

Рисунок 3.1. Спеціалізовані державні директивні та дорадчі органи, які здійснюють регіональну політику зарубіжних країн

Зокрема, у Франції протягом багатьох років діє Міжміністерський комітет з питань територіальних дій та просторового планування, який приймає урядові рішення у сфері регіональної політики. Його здійснює Управління територіального планування, керівник якого підпорядковується безпосередньо Прем'єр-міністру.

У Польщі працює Державна рада регіонального розвитку. До її складу входять представники як законодавчої, так і виконавчої влади. До компетенції Ради входить підготовка пропозицій щодо формування територіальної політики держави та оцінок у сфері територіального планування.

У Японії при Кабінеті міністрів діють економічна консультативна рада та консультативна рада з інтегрованого планування регіонального розвитку, яку очолює прем'єр-міністр. Основним операційним органом у державному апараті Японії, що розробляє територіальну політику держави, програми та плани сталого регіонального розвитку, є Бюро економічного планування.

У Канаді діє Комітет міністрів з економічного та територіального розвитку. У США діє Президентський комітет федералізму, який готує аналітичні звіти та рекомендації для Президента та Конгресу, розробляє шляхи покращення федеральних відносин, координує поточну діяльність федеральної адміністрації щодо покращення міжтериторіальних відносин.

Ці приклади свідчать про велику різноманітність інституційних структур, про те, що в багатьох країнах питанням регіонального врядування, формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку, а також їх фінансової підтримки приділяється велика увага, якої Україні досі не вистачає.

Загалом бюджетна система будь-якої країни базується на економіко-правових стандартах і організаційно залежить від форми правління. Так, союзні бюджети (державні бюджети, регіональні бюджети та ін.), місцеві бюджети та бюджетна система в унітарних країнах (наприклад, Італія, Франція, Україна та Японія) представлені двома рівнями бюджетів (державний та місцевий бюджети). Для федеративних країн (таких як США, Німеччина, Канада та Швейцарія) характерна трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет). Є країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, у США в цілому дещо вищий рівень централізації, а у федеральних землях, де фінансова система трирівнева, трохи нижчий. Так, у США цей показник становить 57%, у Франції – 71%, у Канаді – 40% [67, с. 94]. В Іспанії до місцевих бюджетів входять також бюджети спільних підприємств (так званих комерційних компаній), створених за участю держави [66, с. 25-26]. В Україні рівень централізації коливається від 65 до 70%. Проте глобальні бюджетні системи в більшості країн є децентралізованими, тобто місцеві бюджети є окремою частиною бюджетної системи і не входять до державного

бюджету чи місцевих (регіональних) бюджетів вищих рівнів. На відміну від України, у розвинених країнах таке поняття, як «зведені бюджети територіальних адміністративних утворень» не використовується.

Внутрішні бюджети розвинених країн, як і бюджети України, складаються з доходів і видатків. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок податкових і неподаткових надходжень. Податкові доходи бюджету є основою доходів бюджету. Неподаткові надходження відіграють значно меншу роль у доходах місцевого бюджету, ніж податкові. Світовий досвід свідчить про загальну закономірність, згідно з якою склад дохідної бази місцевого самоврядування та місцевої адміністрації в цілому визначається рівнем децентралізації влади в країні [68, с. 21].

З посиленням децентралізації, як правило, збільшуються податкові надходження до місцевих бюджетів і зменшуються трансферти. Аналізуючи формування фіскальної політики для сталого розвитку внутрішніх бюджетів розвинених країн, можна зробити висновок про посилення їх соціальної спрямованості. Фіскальна політика таких країн, як США, Великобританія, Франція, Німеччина, Швеція була спрямована на задоволення соціальних потреб людини. Найвищий рівень соціальних потреб населення за рахунок бюджетного фінансування характерний для Скандинавії, зокрема Швеції [70, с. 47]. Зокрема, у країнах-членах Європейського Союзу податкові надходження становлять близько 70%, у Швеції та Данії – понад 80%. Місцеві податки становлять близько 60% бази доходів місцевих органів влади в Німеччині, 48% - у Швейцарії, 38% - в Італії, 45% - в Австралії, 44% - у Норвегії [69, с. 137].

Значну частину видатків місцевого бюджету становлять видатки на об'єкти соціально-культурного призначення. Це насамперед витрати на початкову та середню школу. У деяких країнах (Німеччина, США та ін.) витрати на вищу освіту покриваються з регіональних бюджетів. Місцеві бюджети також фінансують охорону здоров'я. У Німеччині ці витрати становлять 25% видатків місцевих бюджетів, у Японії та Франції – понад 33%,

а в бюджетах Великобританії та США – понад 40%. У Норвегії, Швеції та Фінляндії ці витрати становлять понад 50% бюджетних витрат.

Особливості формування та використання місцевих бюджетів у зарубіжних країнах представлені в таблиці. 3.1. [71, с. 136].

Таблиця 3.1 – Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах

Досвід Німеччини	Досвід Великої Британії	Досвід Франції	Досвід Скандинавських країн (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія)
Особливості формування коштів місцевих бюджетів			
Видатки в проектах уряду місцевих бюджетів планується збільшити на 2-3% порівняно з минулим роком. Проект має відповідати критеріям бюджетної політики ЄС.	Частка місцевих бюджетів у бюджетній системі коливається на рівні 30%. Основним джерелом місцевих бюджетів є комунальний податок (який стягується залежно від вартості майна та кількості повнолітніх членів сім'ї). Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні та капітальні (капітал покривається за рахунок кредитів, а поточним джерелом фінансування є переважно податки).	Органи місцевого самоврядування здійснюють величезні інвестиції – понад 52% загальних капітальних витрат. Частка податків у місцевому бюджеті – 40%, субсидій – 30%, приватних надходжень та кредитів 30%. У місцевих бюджетів зазвичай не вистачає, і вони потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм. Внутрішні бюджети Франції складаються з двох основних частин: існуючих бюджетів і бюджетів нового будівництва.	Особливістю фінансів Норвегії є те, що країна не має зовнішнього боргу. Проблеми бюджетного дефіциту в державі також немає, незважаючи на традиційно високий рівень бюджетних видатків та соціальних зобов'язань уряду. У Фінляндії розвиток науки був пріоритетом бюджетних витрат із середини 1990-х років. Рівень витрат на дослідження у відсотках від ВВП є одним з найвищих у світі.

Продовження таблиці 3.1

Основні напрями спрямування коштів місцевих бюджетів			
Структура видатків спрямована на фінансування міністерств освіти, сім'ї, у справах літніх людей, жінок та молоді, закордонних справ, економічного розвитку та співробітництва тощо. Найбільшу групу витрат становлять соціальні виплати.	Основними сферами місцевих бюджетів у Великобританії є: житло, дороги, освіта, місцеве самоврядування, самоврядування, судова система, поліція та охорона навколишнього середовища.	У державі більше третини загальних поточних видатків місцевих органів влади припадає на утримання адміністративного та правоохоронного апарату (міліції, цивільного захисту, пожежної охорони, адміністрації), 1/3 - на освіту та культуру; Важливою складовою витрат є розвиток інфраструктури.	Соціальна сфера є пріоритетом фіскальної політики. Крім того, що великий відсоток соціальних послуг у Скандинавії безкоштовні, вони дуже різноманітні за формою і доступні всім громадянам..

В Україні в структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) 97% припадає на податкові надходження. Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету значно нижча і становить 2-3%.

Тому існує нагальна потреба реформувати місцеві податки, щоб вони стали важливішим джерелом доходів місцевих бюджетів, як у країнах з розвиненою демократією [72, с. 41].

Дослідження процесу формування місцевих бюджетів у зарубіжних країнах показало, що місцеві органи влади здебільшого, як правило, не мають достатніх фінансових ресурсів для організації на своєму рівні управління економікою та соціальною сферою. кількість умов:

- високий рівень концентрації фінансових ресурсів у центральних бюджетах країн;

- домінуюча роль організаційних доходів у структурі доходів місцевих бюджетів та низька частка податкових платежів, що спрямовуються на регіони;

- тенденція до передачі витратних повноважень у бюджеті з центрального рівня на нижчі рівні бюджетної системи без належного забезпечення його джерелами доходів [79].

Цікаво й те, що навіть у зарубіжних країнах значний вплив на використання коштів місцевою владою чинять політичні фактори. Прикладами негативного впливу політики на фінанси є політичні кризи, які часто супроводжуються зміною влади.

Проблема негативного впливу політики на фінансову систему та бюджетну систему країни є актуальною для нашої країни. Проте, як показує світовий досвід, стратегічне планування вдається забезпечити стабільність фіскальної політики незалежно від політичної влади при владі, а механізми громадського контролю та прозорість бюджетних процедур забезпечують ефективне використання фінансових ресурсів на місцевому рівні.

Таким чином, видатки місцевих бюджетів значною мірою залежать від державної бюджетної політики, системи територіального управління, особливостей бюджетної системи, ступеня децентралізації в управлінні соціальною сферою. Усе це є вирішальним фактором, що впливає на обсяги фінансових ресурсів, які проходять через канали місцевих бюджетів, та їхню частку у видатках державного бюджету.

Загалом статті видатків з місцевих бюджетів країни більш-менш схожі. Як правило, з місцевих бюджетів фінансуються видатки на утримання місцевої адміністрації, місцевої поліції, покращення соціальної інфраструктури, програми місцевого значення, а закріплена частина залишається безпосередньо на підприємствах і використовується на розвиток виробництва, виконання науково-технічних програм і розробки тощо. На думку багатьох експертів, цього в Україні досі немає, оскільки бюджети розвинених демократій мають яскраво виражений соціальний і «продуктивний» характер, а бюджетні кошти в Україні, навпаки, більше спрямовані на утримання та економію бюджетної діяльності. Установи (витрати на товари та послуги становлять 50% загальних видатків бюджету) [74, с. 101].

На відміну від розвинутих країн світу, Україна залишається країною, що зберігає екстенсивні методи економічного розвитку, що неминуче призводить до нераціонального та неефективного використання внутрішніх бюджетів.

З метою покращення використання місцевих бюджетів в Україні особливу увагу слід приділити врахуванню європейського законодавства. Запровадження європейських стандартів у сфері внутрішніх фінансів передбачає гармонізацію національного законодавства з рекомендаціями Ради Європи [75, с. 126].

Отже, знайомство із зарубіжним досвідом дає підстави для деяких висновків. Україна нещодавно приєдналася до світового процесу і зараз у країні триває процес становлення, обміну досвідом, навчання та розвитку. Цікавим є міжнародний досвід використання фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування, який також необхідно запозичити у нашої

держави. Проблеми економічного розвитку регіонів України не мають аналогів у світовому процесі через різний суспільно-політичний та соціально-економічний фон, тому способи їх вирішення не можуть бути запозичені в чистому вигляді. При цьому доречно враховувати досвід світу і наближати його до нашої реальності. При вдосконаленні механізму фінансування місцевої адміністрації в Україні необхідно використовувати позитивні досягнення зарубіжних країн, що сприятиме зниженню матеріальних витрат на реформування місцевої адміністрації, розвитку нових форм її фінансування.

3.2 Шляхи вдосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні

Механізм фінансової підтримки місцевої адміністрації, безсумнівно, є одним із найважливіших чинників успішного функціонування будь-якої обласної адміністративної одиниці країни. Від обґрунтованості обраних джерел, методів їх формування та напрямів використання фінансових ресурсів країни залежать фінансова незалежність конкретного регіону, потенціал його ресурсів, а також перспективи економічного, соціального, політичного та культурного розвитку в цілому. місцевих бюджетів. Негативні сторони роботи сучасного механізму фінансової підтримки місцевих бюджетів в Україні є стримуючим фактором економічного зростання. З огляду на це визначення напрямів удосконалення механізму фінансового забезпечення місцевої адміністрації є не лише актуальним, а й своєчасним та необхідним [76, с. 78].

Проте сучасна система місцевого розвитку накопичила комплекс проблем концептуального, організаційного та фінансового характеру, які потребують невідкладного вирішення, оскільки впливають на підтримку місцевих бюджетів, рівень соціальної інфраструктури, а отже, гальмують розвиток самоврядування. Вирішення цих проблем потребує глибокого знання

теорії та практики прийняття управлінських рішень у сфері бюджету та оподаткування, особливо соціальної політики на національному та місцевому рівнях, а також вивчення та поширення світового досвіду забезпечення високого рівня автономії місцевих бюджетів, враховуючи особливості економічного розвитку власних концептуальних засад для подальшого вдосконалення бюджетного, податкового законодавства та кодифікації нормативно-правових актів відносини у сфері соціального захисту населення [77, с. 110].

Нерівномірний соціально-економічний розвиток регіонів, відсутність науково обґрунтованої регіональної політики, корумпованість автономії місцевого самоврядування – все це визначило необхідність створення дієвого механізму соціально орієнтованої держави в умовах ринкової економіки та пошуку нових підходів до визначення джерел формування місцевих бюджетів шляхом внесення змін до бюджетного та податкового законодавства [78, с.160].

Як відомо, в Україні протягом останніх років були внесені зміни до низки основоположних нормативно-правових актів, які законодавчо закріплюють основні принципи та гарантії діяльності місцевого самоврядування в структурі органів влади, а також забезпечують її правову та фінансову основу. [79, 80].

Нормативно-правові акти, які законодавчо закріплюють основні принципи та гарантії місцевої адміністрації представлені на рис. 3.2.

Серед найактуальніших проблем у цій сфері – економічна неспроможність більшості місцевих громад здійснювати власні та делеговані повноваження; відсутність ресурсів, які складають бюджет розвитку як основу для інвестицій в інфраструктуру; відсутність можливості реального бюджетного планування на середньострокову перспективу через невизначеність бюджетного та податкового законодавства [81, с. 57].

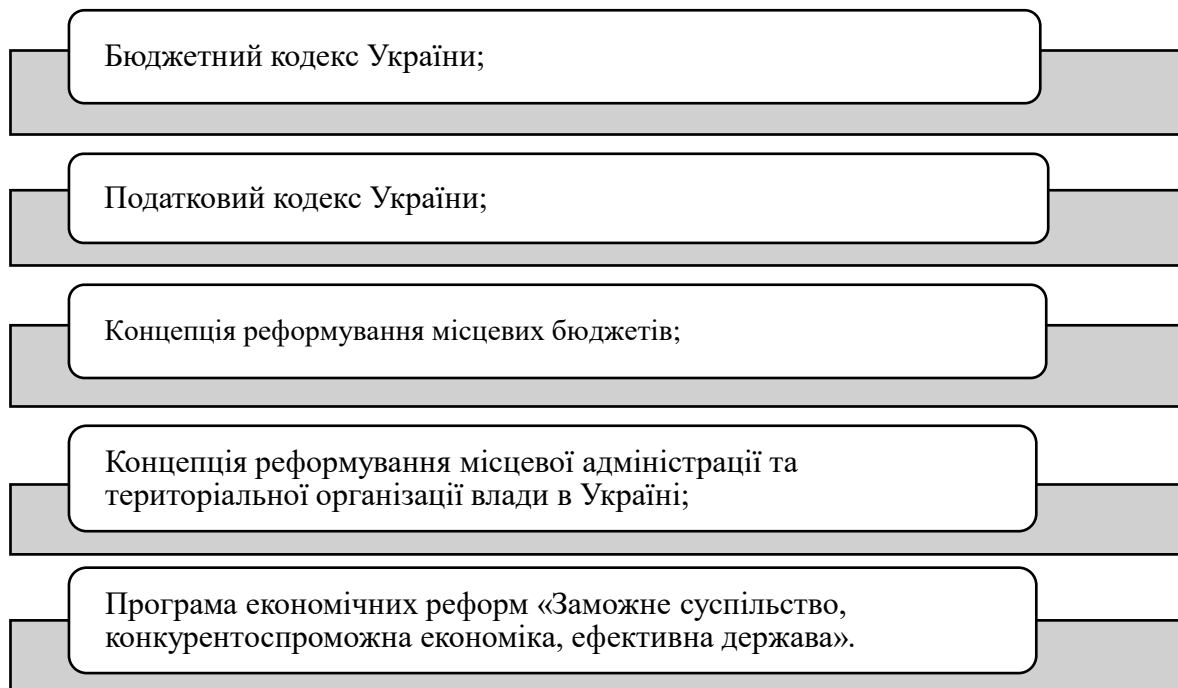

Рисунок 3.2 – Нормативно-правові акти, які законодавчо закріплюють основні принципи та гарантії місцевої адміністрації

Як зазначено в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України на період 2021-2023 років «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», необхідність реформування міжбюджетних відносин обумовлена такими проблемами, як: низька якість послуги, що надаються на місцевому рівні; недостатньо прозорий розподіл міжбюджетних трансфертів; обмежений доступ до запозичень; високий рівень зношеності інфраструктури громади; низька фінансова незалежність; відсутність контролю за витрачанням грошей на землю; нечіткість розподілу та обмеженість повноважень органів місцевого самоврядування [79].

На жаль, відмінною рисою місцевої адміністрації в Україні на сьогодні є відсутність належної фінансової підтримки. До доходів бюджетів місцевого самоврядування не включаються місцеві податки, які б належним чином наповнювали бюджет та забезпечували потреби населення в суспільних благах та послугах.

Можна сказати, що потреби місцевого самоврядування на сьогоднішній

день не відповідають критеріям фінансової достатності, а фінансові ресурси, наявні у бюджетах місцевого самоврядування, не дозволяють органам місцевого самоврядування самостійно (без державної підтримки) реалізувати свої повноваження [82].

Нарешті, аналіз проблем внутрішніх бюджетів України, а також теорії та практики побудови багаторівневих бюджетних систем в країнах з ринковою економікою дозволяє зробити висновок, що існуюча система внутрішніх бюджетів має ряд серйозних недоліків, основні з них перераховано у рисунку 3.3 [13, с. 13].

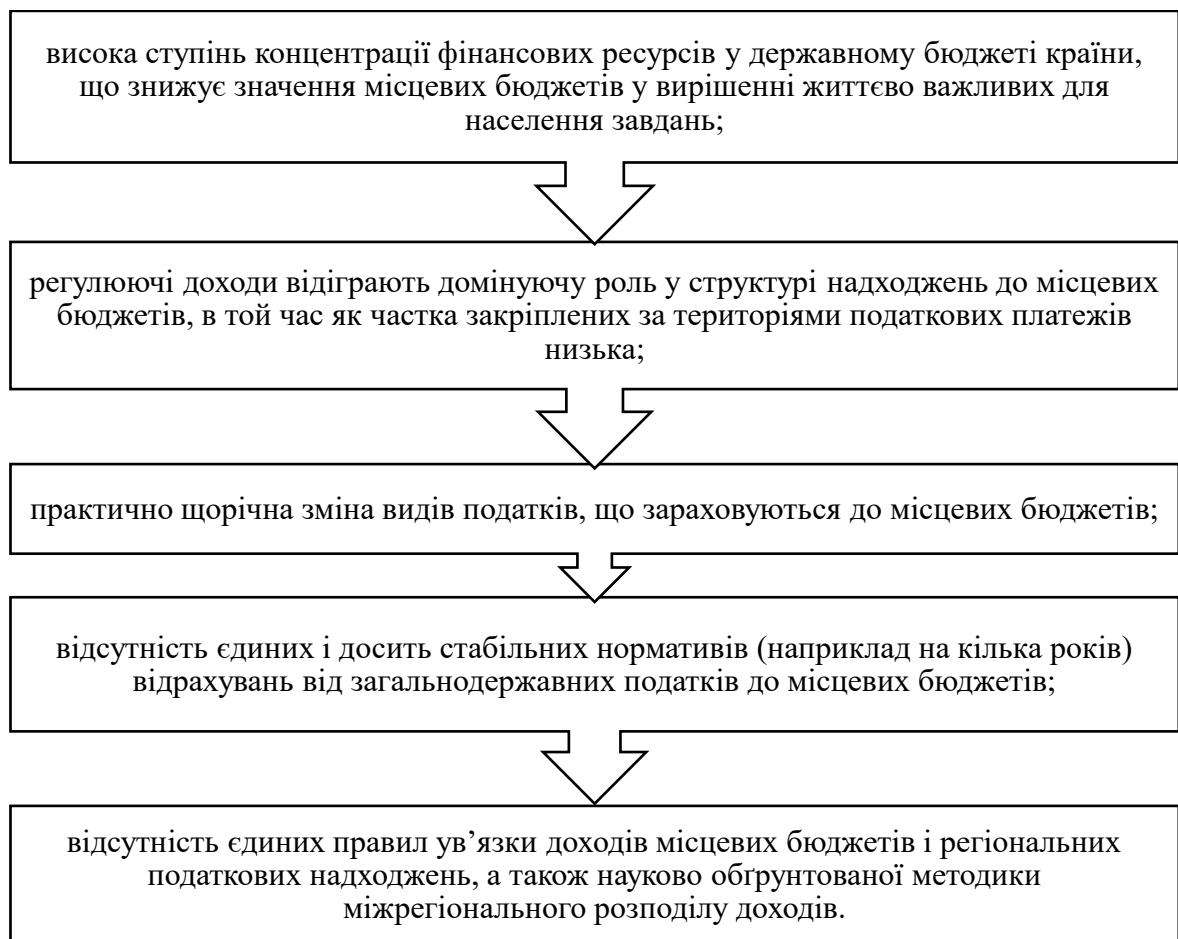

Рисунок 3.3 – Основні недоліки сучасної системи місцевих бюджетів

Як бачимо, найбільш проблемним є співвідношення між бюджетами різних рівнів щодо розподілу доходів і видатків та чіткого розподілу повноважень та відповідальності між центральними та місцевими органами

влади.

Також сьогодні досить актуальним для України є:

- передача органам місцевої адміністрації ширших повноважень. Це зробить їх реальним суб'єктом територіального розвитку та вираження інтересів громад);
- чіткий розподіл функцій і повноважень органів місцевої адміністрації та місцевих державних адміністрацій;
- розробка системи відповідальності та контролю, надання місцевим державним адміністраціям винятково контрольно-наглядових функцій за дотриманням законодавства органами місцевої адміністрації та їх посадовими особами за станом місцевого та регіонального розвитку тощо [84].

Вирішення цих питань розвитку та зміцнення системи місцевого управління в Україні підвищить ефективність надання державних послуг та забезпечить соціально-економічний розвиток країни та її регіонів.

Таким чином, на перший план виходить питання бюджетної децентралізації, оскільки це одна з передумов незалежного та ефективного місцевого самоврядування: децентралізація процесів прийняття рішень підвищує шанси місцевого самоврядування брати участь у розвитку підконтрольної території. Децентралізація заохочує ефективне надання державних послуг шляхом тісного узгодження державних витрат з місцевими потребами та пріоритетами.

Місцеві бюджети, як основна фінансова база місцевих адміністрацій, займають особливе місце в бюджетній системі нашої держави і відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку території, оскільки з місцевих бюджетів фінансується освіта, культура, охорона здоров'я та громадського здоров'я. інформаційна інформація; Також фінансувалися різноманітні молодіжні програми та видатки на озеленення [85, с. 13].

На жаль, у цій частині бюджетної системи діє безнадійно застарілий механізм центрального регулювання надходжень місцевих бюджетів вищими

органами. Це позбавляє місцеву владу фінансової самостійності, на багато років посилює залежність місцевої економіки та соціальної сфери від можливостей і бажання вищих органів влади вирішувати проблеми у цій сфері міст, селищ і сіл [86, с. 279].

Таким чином, сьогодні стоїть проблема розробки дієвого механізму, який би визначав нові принципи місцевого бюджету, чітко визначав функції та повноваження всіх рівнів влади, а отже – видатки за кожним видом бюджету. А головне – доходи між різними видами бюджету. частини бюджетної системи. При цьому питання фінансової політики, оподаткування та міжбюджетних відносин мають бути комплексно розглянуті та вирішені, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і жоден із цих двох елементів не може бути зафіксований без урахування двох інших.

Необхідність зміцнення фінансової бази місцевої адміністрації була визначена в концепції реформування місцевого бюджету. Ця концепція була спрямована лише на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення сталого розвитку, високої продуктивності та зайнятості та її забезпечення, але й на зміни до бюджету та Податкового кодексу щодо розширення доходів, що входять до місцевих бюджетів, та зміни їх складу.

Однак ці зміни не дали бажаних результатів та не мали суттєвого впливу на склад та структуру доходів місцевих бюджетів, тому 1 квітня 2014 року Кабмін затвердив нову концепцію реформування місцевого самоврядування та регіональної організації в Україні [55].

Якщо концепція реформування місцевого бюджету, прийнята у 2007 році, була спрямована лише на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення сталого розвитку, високої продуктивності та зайнятості, то метою концепції 2014 року було визначення напрямів, механізмів та термінів для ефективного місцевого управління та територіальної організації влади для надання якісних та доступних державних послуг, створення повноцінного життєвого середовища громадян, створення

інститутів прямої демократії, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життя на території [55].

Порівнюючи завдання та етапи реалізації обох концепцій, можна зробити висновок, що спочатку було запропоновано коригування бюджету, а потім інституційні зміни. Хоча фактичний захід регіональної адміністративної реформи місцевих бюджетів, який міг би спровокувати важливі дискусії щодо політики, має бути пріоритетним – це фінансове відстеження робочих місць. Адже децентралізація у розумінні розширення влади на місцевому рівні веде до підвищення ефективності державного управління на нижчому рівні, а також до підвищення ефективності та якості державних послуг. Але передача важливих повноважень і функцій від держави до місцевого рівня без відповідної фінансової підтримки може призвести до негативних фінансових наслідків. Тому особливо важливо знайти оптимальний вибір між обсягом наданих повноважень та підтримати його відповідними фінансовими ресурсами.

Як уже зазначалося, бюджетна децентралізація – це перерозподіл функцій та повноважень єдиного органу державної влади між відповідними органами державної влади, з одного боку, та органами місцевого самоврядування – з іншого. Іншими словами, центральні органи влади намагаються передати частину своїх функцій органам місцевого самоврядування, щоб краще надавати державні послуги на основі принципу субсидіарності. Центральні органи влади обмежуються виконанням загальнодержавних функцій, які враховують не особисті інтереси громадян, а лише інтереси суспільства, при цьому максимальний врахування інтересів громадян, які проживають на певній території та об'єднаних у регіональні громади, місцеві уряди повинні фінансувати фінансові ресурси [81, s. 24].

Проте бюджетна децентралізація має бути не виділенням додаткових дотацій при збереженні фінансових планів на місцевому рівні, а принципово новою системою міжбюджетних відносин із більшою фінансовою автономією

та, відповідно, більшою відповідальністю місцевих адміністрацій. Бюджетна децентралізація має забезпечити не лише нові джерела доходів місцевих бюджетів, а й нові інструменти впливу місцевих громад на економічне зростання територіальної адміністративної одиниці та збільшення дохідної бази [71, с.45].

Отож, бюджетна децентралізація передбачає наступні напрями надходжень до місцевих бюджетів:

- збільшення відрахувань до державного бюджету з рентної плати за користування надрами (крім нафти та природного газу) з 50% до 75%;
- перерахування акцизного податку з реалізації до місцевих бюджетів через роздрібні мережі пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів, біодизеля та скрапленого газу, надходжень від ліцензій на право експорту та імпорту та оптової торгівлі алкогольними та тютюновими виробами;
- збільшення відсотка екологічного податку з 35 до 80%, при цьому 55% спрямовується до обласних бюджетів, а 25% – до бюджетів областей та бюджетів міст обласного значення;
- розширення бази оподаткування нерухомості з 2020 року шляхом включення до складу податків комерційної (нежитлової) нерухомості.

Однак таке розширення дохідної частини місцевих бюджетів має ряд недоліків. Так, орендну плату сплачують лише активні та офіційно зареєстровані легальні користувачі, а користувачі найбільш прибуткових природних ресурсів (бурштин) нічого не платять не лише державному, а й місцевим бюджетам. Легалізація цього виду діяльності значно збільшила б місцеві бюджети гірничодобувних регіонів та державний бюджет України.

Першим кроком у цьому плані є схвалення Верховною Радою України законопроекту України «Про видобуток і реалізацію бурштину», який передбачає спрощену процедуру отримання землі в оренду та видобутку бурштину гірничодобувними підприємствами, а також порядок продажу

сировини на бурштиновій біржі [88].

Цікавий і податок на нерухомість, оскільки витрати на його адміністрування будуть дуже високими. Так, спочатку потрібно створити реєстр майбутніх платників з точним і повним переліком майна. Варто відзначити збір такого податку в сільській місцевості, де, по-перше, люди не звикли платити податки, а по-друге – мають велику кількість будівель, які теоретично можна віднести до нежитлової власності. Крім того, несприятливим фактором при сплаті цього податку може бути зменшення доходу, який майже повністю використовується на споживання та комунальні послуги. Коштів для сплати такого податку може не бути навіть помісячно.

Щодо екологічного податку, то ті регіони, де розташовані великі промислові підприємства, постійно отримують екологічний податок. Проте переважна більшість обласних адміністративних одиниць в Україні не мають великих промислових підприємств, а тому нічого не отримують від підвищення цього податку.

Однак разом із розширенням одного аспекту надходжень до місцевих бюджетів на 2020 рік суттєво знизиться й інший аспект доходів. Це стосується зниження податку, який дав би найбільший дохід – податку на доходи фізичних осіб (рис. 3.4).

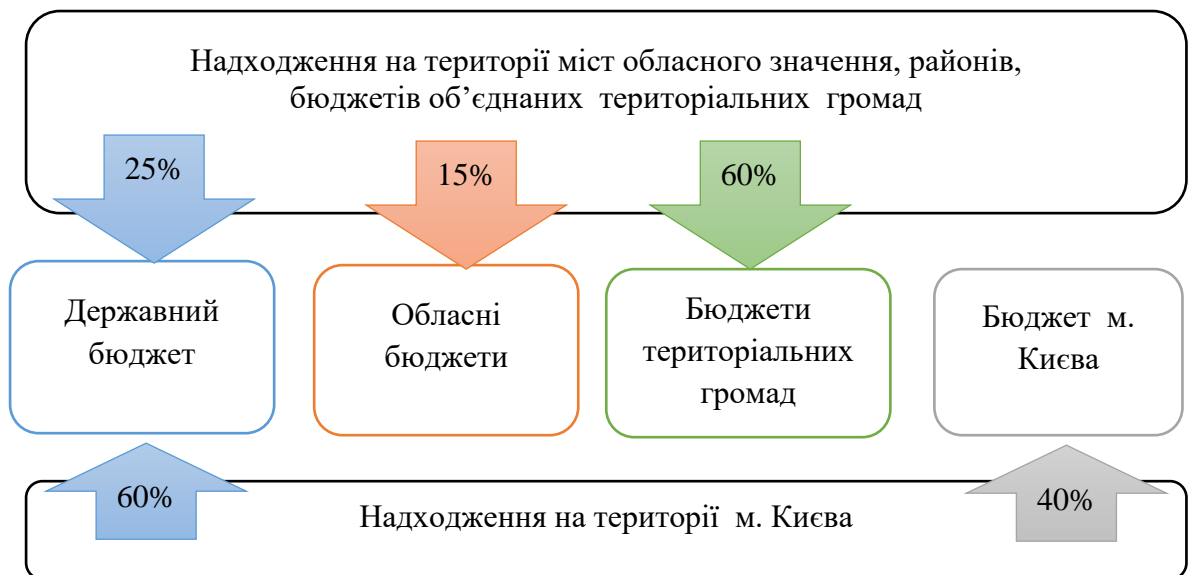

Рисунок 3.4 – Нормативи розмежування ПДФО

Збитки від зменшення надходжень податку на доходи фізичних осіб можуть скласти 26 мільярдів гривень, і цей податок у 2020 році забезпечив 70,7% загального надходження до місцевих бюджетів. Пропонується знизити внески громадам до 60%, регіонам – 15%, Києву – 40%, а все інше хочуть позбутися держбюджету (зараз міста отримують 75% ПДФО, решту 25% області, села та райони разом отримують 75%, Київ отримує мінімум - 50%.

Тут найбільше постраждає міський бюджет Києва, оскільки податок сплачується на робочому місці, а найбільша кількість платників податків зосереджена в столиці. Також планується, що у 2020 році до держбюджету від податків з фізичних осіб надійде 42,3 млрд грн. Раніше цей основний установчий податок до місцевих бюджетів залишався в повній силі. Лише з київського бюджету половина надходжень податку на доходи фізичних осіб надійшла до державного бюджету.

У будь-якому випадку для ефективного здійснення бюджетної реформи має бути встановлена відповідальність за бюджет і розподіл доходів, достатній для розподілу завдань.

Таким чином, для бюджетів нижчого рівня важливо, щоб їхні завдання вирішувалися якомога вільніше від бюджетних рішень вищого рівня. Для цього доцільно на законодавчому рівні розмежувати видатки на реалізацію делегованих повноважень держави та повноваження органів місцевого самоврядування, як у випадку з Бюджетним кодексом.

Щодо делегованих функцій, то одним із кроків до покращення фінансової бази місцевого управління може стати прийняття державних соціальних стандартів, які забезпечуватимуть якість послуг (професійних стандартів) і водночас слугуватимуть основою для розрахунків. фінансові потреби регіонів та їх місцевих бюджетів. Це чітко визначить прийняття державою рішень щодо фінансової підтримки делегованих повноважень. При цьому рівень фінансової допомоги з боку держави має відповідати можливостям місцевої адміністрації забезпечити дотримання цих соціальних

стандартів [89, с. 6].

Щодо власних повноважень, то держава може встановлювати загальні вимоги до місцевої адміністрації щодо якості надання державних послуг. Однак ці критерії не повинні бути занадто конкретними. Водночас органи місцевого самоврядування мають бути забезпечені важливими фінансовими інструментами для забезпечення виконання цих повноважень. Ці інструменти мають передбачати право встановлення та регулювання ставок та управління місцевими податковими деклараціями, а також забезпечення правового захисту рішень органів місцевого самоврядування щодо справляння місцевих податків і зборів. Держава має забезпечити обґрунтовану схему фінансової допомоги для здійснення своїх повноважень, яка стимулює ініціативу місцевих рад щодо ефективного використання бюджетних коштів. Це допоможе забезпечити місцеві бюджети достатніми надходженнями та мотивувати місцеву владу до залучення додаткових надходжень та розширення бази оподаткування [90, с. 220].

Слід мати на увазі, що позитивні досягнення реформи місцевого самоврядування прямо пропорційні здійсненню фіскальної реформи, реформам у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, реалізації політики фіскальної децентралізації, покращенню відносин між бюджетами щодо місцевого фінансового наповнення бюджетів для забезпечення населення якісними адміністративними та державними послугами тощо. [91, с. 44].

Тому для створення дійсно дієвого механізму фінансування місцевого самоврядування не потрібно зупинятися на досягнутому та продовжувати реформи у сфері місцевих бюджетів та територіальної організації влади.

На нашу думку, основними напрямками має бути подальше вдосконалення децентралізації бюджету:

– виражений вплив органів місцевої влади на ставки податкових та неподаткових надходжень, що формуються у відповідній адміністративно-

- територіальній одиниці (у цьому випадку підприємства матимуть більше стимулів до сплати податків, на основі яких вони отримають якісні послуги в майбутнє);
- уніфікація бюджетних послуг на рівні влади, максимально наближеної до кінцевого споживача, який зможе постійно контролювати стан цих послуг;
  - надання місцевим органам влади права виходу на національний фінансовий ринок з метою залучення додаткових фінансових ресурсів (але це вимагає суворого та постійного контролю за напрямками витрат);
  - мінімізація витрат на адміністрування місцевих податків і зборів, основними платниками яких мають бути всі користувачі суспільних благ на певній території;
  - скасування обов'язку вилучення коштів з місцевих бюджетів у разі надмірного наповнення дохідної частини. Ці надлишкові кошти доцільніше спрямувати на фінансування короткострокових програм розвитку або нагальних потреб території;
  - прийняття місцевих бюджетів незалежно від загального бюджету держави без урахування обсягів трансфертів, які мають бути визначені на підставі балансу доходів і видатків місцевих бюджетів до його бюджету. Тобто спочатку потрібно затвердити місцевий бюджет із власними доходами та видатками, а потім компенсацію різниці оформити в державному бюджеті;
  - посилення ролі регіональної громади у процесі бюджетних видатків (не лише виконання видатків має забезпечуватися поточними потребами громади, а й контроль за виконанням цих видатків, у тому числі контроль якості послуг, які витрачаються за цільовим призначенням).

Таким чином, вирішення проблеми фінансового забезпечення місцевої адміністрації можливе за умови чіткого розподілу надходжень між бюджетною системою, ефективного розвитку комунікацій та інфраструктури регіону раціонального використання природних, людських та фінансових ресурсів. Вирішення цієї проблеми дасть можливість місцевій владі впливати

на соціально-економічний розвиток території та створити сприятливі умови для сталого розвитку регіональних громад.

Висновок до розділу 3

Проблеми економічного розвитку регіонів України не мають аналогів у світовому процесі через різний суспільно-політичний та соціально-економічний фон, тому способи їх вирішення не можуть бути запозичені в чистому вигляді. При цьому доречно враховувати досвід світу і наближати його до нашої реальності. При вдосконаленні механізму фінансування місцевої адміністрації в Україні необхідно використовувати позитивні досягнення зарубіжних країн, що сприятиме зниженню матеріальних витрат при реформуванні місцевої адміністрації, розвитку нових форм її фінансування.

Однією з передумов незалежної та ефективної діяльності місцевих органів влади є бюджетна децентралізація, оскільки вона заохочує ефективне надання державних послуг шляхом тісного узгодження державних витрат з місцевими потребами та пріоритетами; підвищує шанси місцевого самоврядування брати участь у розвитку підконтрольних їм територій.

Для вирішення проблеми фінансового забезпечення місцевої адміністрації необхідно раціонального використання природних, людських і фінансових ресурсів регіону, розвивати регіональну інфраструктуру, дотримуватися чіткого розподілу доходів між ланками бюджетної системи.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми можемо підсумувати все вищесказане та надати деякі теоретичні та практичні висновки.

1. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері фінансів здійснюється через фінансовий механізм, який являє собою сукупність форм, методів, важелів та інструментів управління фінансовою діяльністю держави у процесі створення й використання фондів фінансових ресурсів для забезпечення різноманітних потреб населення країни.

3. Головним призначенням місцевих фінансів є: найбільш повне задоволення потреб населення територіальних громад та якісне надання локальних суспільних послуг; забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної зі здійсненням ними своїх функцій і повноважень; формування стимулюючого механізму щодо раціонального використання наявних матеріальних і фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел доходів.

4. Фінансова політика місцевих органів влади – це заснований на нормах законодавства процес управління механізмом формування та використання фондів грошових коштів, призначених для забезпечення повноцінного виконання специфічних функцій місцевого самоврядування. Важливим завданням для розробки концептуальних основ ефективної фінансової політики місцевих органів влади є класифікація місцевих органів влади за таким критерієм, як рівень виконання місцевими органами влади функцій у здійсненні фінансової політики.

5. Аналіз методичних підходів до прогнозування та планування територіального економічного і соціального розвитку показав, що існуюча практика територіального прогнозування та планування, як правило, обмежується визначенням пріоритетів економічного та соціального розвитку територій і розробкою комплексних цільових програм, спрямованих на їх реалізацію. При цьому реально не використовується повною мірою широкий

спектр методів прогнозування, які дозволяють здійснювати належне передбачення майбутнього територіального розвитку не лише на основі аналізу даних минулих періодів, а з врахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів впливу, кількісних і якісних змін, що відбуваються в територіальній громаді. Разом з тим, нині в Україні, як і в інших країнах світу, активно розвивається і запроваджується стратегічний підхід до планування сталого територіального розвитку.

6. Правова база функціонування органів місцевої влади є багаторівневою і складається з цілого ряду взаємопов'язаних правових актів. У нормативно-правових актах, що були стисло проаналізовані, охоплюються різні рівні або види правового регулювання місцевої влади – законодавчий, підзаконний, локальний, договірний. Ефективність функціонування системи місцевих органів влади багато в чому залежить від своєчасності зміни й удосконалення кожної з цих груп нормативно-правових актів. Складність пов'язана з прийняттям таких законів, що регулюють, визначають і формують механізм, форми і методи практичної реалізації принципів, ідей, закладених у Конституції України. Такий розподіл нормативно-правових актів дозволяє побудувати певну послідовність дослідження тих чи інших складових правового статусу органів влади за ступенем впливу на них окремих законодавчих актів.

7. У магістерській роботі здійснено аналіз показників програм соціально-економічного та культурного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 роки. Лознянська сільська рада є самостійною адміністративно-територіальною одиницею у складі Хмельницького району, Вінницької області. Територія сільської ради та її межі визначаються державним актом та складається з населених пунктів Лозна та Хутори Кривошіїнецькі. Адміністративним центром являється село Лозна.

8. Аналіз показав, що найбільше коштів Лознянською сільською радою виділяється на облаштування благоустрою села, особливо за останніх три роки, також досить вагомими є видатки на фінансування закладів культури, в

той час як фінансування освіти займає третє місце і з кожним роком його частка в загальному обсязі видатків зменшується, а у 2020 році, порівняно з 2016 роком його обсяги скоротились майже в чотири рази. Найменшу частку в загальному обсязі видатків на соціально-економічний розвиток громади займають видатки на екологію, проте їх обсяги з кожним роком зростають;

9. Основними джерелами фінансування соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади є: кошти державного бюджету; кошти обласного бюджету; кошти районного бюджету; кошти місцевого (сільського) бюджету; кошти спонсорів; кошти населення. Крім того, територіальна громада кожен рік бере участь у різноманітних обласних, державних та міжнародних конкурсах розвитку територіальних громад. Це дозволяє їй збільшити фінансування соціально-економічного розвитку села. Зокрема, завдяки участі у Проекті ПРООН/ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», територіальна громада купила шкільний автобус та реалізувала проект «Вуличне освітлення». Загальна вартість проекту «Шкільний автобус» склала 2,4 млн грн, яка включає вартість автобуса та його реєстрацію. (800 тис. грн кошти ПРООН/ЄС + 1 480 тис. грн кошти Хмельницької Райдержадміністрації + 120 тис. грн внесок громади (обов'язкова умова конкурсу – 5% від загальної суми)). Загальна вартість проекту «Вуличне освітлення», який передбачав встановлення 58 енергозберігаючих світильників на трьох вулицях села, склала 1550 тис. грн (660 тис. грн кошти ПРООН/ЄС + 800 тис. грн кошти місцевого бюджету + 90 тис. грн внесок громади (обов'язкова умова конкурсу – 5% від загальної суми)). Маючи досвід і надійних партнерів, які були отримані завдяки участі у Проекті ПРООН/ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», Лознянська територіальна громада продовжує облаштування вуличного освітлення села за рахунок коштів місцевого бюджету.

10. У 2020 році Лознянська сільська рада визнана переможцем у Проекті «Український Фонд соціальних інвестицій» (УФСІ – USIF) і отримала грант у сумі 4,68 млн грн на ремонт будинку культури у с. Хутори Кривошиїнецькі, який знаходиться у підпорядкуванні Лознянської сільської ради. Крім того, на даний

проект місцевий бюджет виділив 1,2 млн грн та 120 тис. грн (обов'язкова умова конкурсу – 2% від загальної суми) зібрано з населення. Загальна сума проекту становить 6 млн грн.

11. Для покращення соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади, зокрема її екологічної безпеки, ми запропонували Програму розвитку «За чисте довкілля», яка передбачає запровадження ефективних механізмів поводження з твердими побутовими відходами за рахунок впровадження роздільного збирання сміття в селах Лозна та Хутори Кривошійнецькі та вивозу вторинної сировини на переробні заводи.

12 Для покращення фінансового становища Лознянської територіальної громади ми запропонували розглянути невикористанні резерви поповнення місцевого бюджету, зокрема такі як: створення підприємства з переробки зерна, яке дасть можливість облаштувати нові робочі місця та забезпечити особисті селянські господарства продукцією власного виробництва; передача в оренду земель водного фонду, тобто ставків, які розташовані на території Лознянської сільської ради. Також вирішенню проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування сприятиме налагодження чіткого розподілу доходів між ланками бюджетної системи, ефективний розвиток комунікацій та інфраструктури території регіону, раціональне використання природних, людських та фінансових ресурсів регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарук Т. Г. Механізм фінансового забезпечення функцій органів місцевого самоврядування // Актуальні проблеми економіки. 2011. №8. С. 250-258.
2. Александрова М. М., Маслова С. О. Гроші. Фінанси. Кредит: Навчально-методичний посібник. К.: ЦУЛ. 2012. 336 с.
3. Венгер В.В. Фінанси: навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури. – 2009. – 443 с.
4. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. К.: НІОС. 2008. 416 с.
5. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник. 4-те вид., без змін. К.: КНЕУ. 2009. 240 с.
6. Насібова О. В. Фінансовий механізм соціального захисту як інструмент регулювання рівня життя населення. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 10. С. 48–54. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.10.48](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.10.48).
7. Теорія фінансів: підручник / за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: ЦУЛ. 2010. 576 с.
8. Огінська А.Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. Економіка та держава. 2018. №4. С. 131—136.
9. Бондарук Т.Г. Особливості державного регулювання розвитку місцевого самоврядування // Статистика України. – 2016. – № 2. – С. 24-36.
10. Васюков, Г.Г. Розвиток механізму фінансування місцевого самоврядування в контексті реформування адміністративно-територіального устрою України // Економіка та держава. 2012. № 4. С. 105-107.
11. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. – Київ: 2019. – 140 с.
12. Бучакчийська Ю. А. Роль місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів України // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 3(15). С.133-136.
13. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навч. посібник. К.: ЦУЛ. 2010. 488 с.
14. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. №1621-IV.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
- 15.Мяркувський А.І., Чугунов І. Я. Бюджетна політики як складова соціально-економічного розвитку країни // Вісник КНТЕУ. 2010. №5. С. 5-15.
  - 16.Зінь Е.А. Регіональна економіка: підручник. К.: «ВД «Професіонал». 2007. 528 с.
  - 17.Ворона П. В. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону // Теорія та практика державного управління. 2010. №2. С. 7-14.
  - 18.Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки: навч. посібник. К.: «Хай-Тек Прес». 2011. 428 с.
  - 19.Циганенко О.В. Механізми фінансування соціоеколого-економічного розвитку міських територій // Дніпропетровськ: ВД «Гельветика». 2013. С. 101-104.
  - 20.Місцеві бюджети 2020. Експертний аналіз Державного бюджету 2020, URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10285>.
  - 21.Косик С. Розвиток місцевого самоврядування в Україні // Економіка Фінанси Право. 2012. №4. С. 32-33.
  - 22.Васильєва Н. Підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів // Управління сучасним містом. 2013. №1-3. С. 171-179.
  - 23.Кушнір М.О. Ендавмент як правове увиразнення спроможностей державного управління: зарубіжний досвід та національна перспектива // Ефективність державного управління. 2012. №30. С. 22-28.
  - 24.Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985 (ратиф. ЗУ № 452/97 - ВР від 15.07.97). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  - 25.Кульчицький М.І. Місцеві бюджети та механізми їх формування // Фінанси України. 2012. №9. С. 98-104.
  - 26.Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
  - 27.Вусятицька М.П. Особливості формування і реалізації регіональної фінансової політики // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2012. № 8(1). С. 248-253.

28. Когут Ю. М., Ковач-Румп Г. Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки. Ефективна економіка. 2021. №9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
29. Кульчицький М. І. Формування та виконання бюджету за програмно-цільовим методом // Фінанси України. 2013. №2. С. 78-82.
30. Перушенко Ю.М. Міжнародні та національні нормативні засади фінансової політики на місцевому рівні. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2014. №25. С. 48-56.
31. Перевознюк В. Фінансова політика місцевого самоврядування: теоретичний аспект // Світ фінансів. 2013. № 2. С. 109-117.
32. Видіборець А.П. Критеріальні основи ефективності фінансової політики місцевих органів влади // Інноваційна економіка. 2014.
33. Місьцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / редкол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, В.В. Толкованов та ін. К.: НАДУ. 2014. 128 с.
34. Боронос В.Г. Місце і роль фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території // Міжгалузевий науково-практичний журнал «Проблеми науки». 2010. № 11. С. 18-24.
35. Руденко В.В. Основні напрями удосконалення механізму фінансування місцевого самоврядування // Наше право 2010. № 1. С. 136-141.
36. Кравців В. С., Жук П, В. Концептуальні засади реформування адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні // Регіональна економіка. 2010. №4. С. 7-16.
37. Виговська Н.Г. Бюджетна політика в умовах реформування системи місцевих фінансів // Науковий вісник: Фінанси. Банки. Інвестиції. 2013. №3. С. 6-9.
38. Максюта А.А. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни // Вісник ЧТЕІ: Економічні науки. 2013. №1. С. 265-272.
39. Тулай О.І. Ефективність державної бюджетної політики у контексті пріоритетів сталого людського розвитку // Економічний нобелівський вісник. 2014. №1. С. 448-455.

40. Державна стратегія регіонального розвитку 2021-2027 рр. «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину».
41. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. №1602-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
42. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 621 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
43. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
44. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. №280-97-ВР [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
45. Місцевий економічний розвиток: Посібник для викладача. К. 2018. – 103 с.
46. Кульпінська Г. К., Гвоздь В. С. Програмно-цільовий метод формування бюджету // Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №26. С.174-182.
47. Заяць Т. А. Розвиток сільських поселень в Україні в умовах децентралізації: можливості та ризики. Демографія та соціальна економіка. 2017. № 3 (31). С. 48–60.
48. Остафійчук Я. В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади в Україні. Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє : матеріали науковопрактичної конференції; Нац.екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ. 2017. С. 167–170.
49. Організація роботи: практичні поради сільському, селищному голові: практичний посібник / За ред. В.В. Зайчука, Н.Т. Гончарук, Л.В. Прудіус. – Харків: Видавничий будинок «Фактор». 2012. 672 с.
50. Осипов В.М., Півоварчук І.Д., Парасюк І.Л. Стратегічне планування як ефективний інструмент управління регіональним розвитком // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2011. №1. С. 89-100.
51. The history of the CAP. URL : http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/index_en.htm. (Last accessed: 16.01.2019).

52. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Булавка [та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. Г. Булавки. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 74 с.
53. Transforming the rural nonfarm economy : opportunities and threats in the developing world / edited by Steven Haggblade, Peter V. R. Hazell, and Thomas Reardon. The Johns Hopkins University Press. Baltimore. 2007. 490 p.
54. Калиновський Б.В. Шляхи удосконалення законодавчого регулювання служби в органах місцевого самоврядування України // Юридичний вісник. 2012. №1. С. 50-54.
55. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 № 591-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
56. Онупрієнко А.М. Правове регулювання функціонування місцевої влади: світовий і вітчизняний досвід // Вісник Академії правових наук України. – 2010. № 1. С. 90-100.
57. Кушнір М.О. Стан нормативно-правового забезпечення місцевого самоврядування в Україні // Національний інститут стратегічних досліджень. Офіційний сайт. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/april08/25.htm>.
58. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16.04.2009 р. №1275-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
59. Чернецька О.В. Нормативні акти представницьких органів місцевого самоврядування в системі правового регулювання муніципальних відносин // Часопис Київського університету права. 2012. №4. С. 119-123.
60. Роменська К.М. Зарубіжний досвід удосконалення використання фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування // Вісник Дніпропетровської державної академії. 2013. №2. С. 82-89.
61. Бабінова О.О. Критерії оцінки ефективності діяльності органів місцевого самоврядування: світовий досвід та Україна // Стратегічні пріоритети: зб. наук. праць. 2012. №2. С. 73-78.

62. Науменко А.М. Напрями підвищення дохідності місцевих бюджетів // Держава та регіони. №5. 2011. С. 127-133.
63. Большенко С.Ф. Особливості формування місцевих бюджетів в європейських країнах // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». 2013. № 6. С. 12-18.
64. Разуваєва Д. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів // Управління розвитком. 2014. №10. С. 69-71.
65. Музыка-Стефанчук О. Місцеві бюджети в зарубіжних країнах // Юридичний вісник України. 2012. № 42. С. 11-17.
66. Малярчук А. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів // Вісник ТАНГ. 2014. № 1. С. 23-27.
67. Тулай О.І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливості його імплементації у вітчизняну практику // Культура народів Причорномор'я. 2012. №99. С. 93-97.
68. Дмитровська В.С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. збірник. Івано-Франківськ. 2013. №4. С.20-26.
69. Чабан Я.І. Світовий досвід фінансування соціально-економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук. праць. 2012. №18. С. 135–141.
70. Панасюк Л.В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду // Економіка та держава. 2011. №1. С.46-50.
71. Субботович Ю. Л. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2013. № 13. С. 44-46.
72. Мельник Л.М., Дума В. Л. Міжнародний досвід формування муніципальних фінансів // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. 2013. № 3. С. 38-48.
73. Децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування в Україні // Нова Україна // Інститут Стратегічних досліджень. – Київ, 2015.

- 74.Серебрянська Д. Фінансове забезпечення функцій в системі органів місцевого самоврядування в Україні // Світ фінансів. 2015. № 1. С. 94–106.
- 75.Карамушка Л. І. Видатки бюджетів місцевого самоврядування у системі міжбюджетних відносин // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2015. №24/1. С. 123–128.
- 76.Стефанюк І.Б. Удосконалення механізму фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування // Фінанси України. 2013, №2. С. 71-82.
- 77.Далєвська Т.А. Шляхи удосконалення фінансового забезпечення місцевого самоврядування // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2013. №24. С. 110-113.
- 78.Коніщева Н. Й., Дерко Т. М. Напрями реформування фінансового забезпечення місцевого самоврядування // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". 2012. №3. С. 159-168.
- 79.Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.
- 80.Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
- 81.Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація: практ. посіб. // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO. К.: ТОВ «Софія». 2012. 120 с.
- 82.Місцеві бюджети 2020. Експертний аналіз Державного бюджету 2020, URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10285>
- 83.Стратегія розвитку фінансового сектору України 2025 // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2020/>
- 84.Програма діяльності КМ України на 2021-2023 рр. 2020. Режим доступу <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>.
- 85.Сеньків Т.В. Самостійність місцевих бюджетів: стан, проблеми та шляхи зміцнення // Економічний форум. 2012. №1. С. 10-19.
- 86.Ярошевич Н. Б., Липа О. Я. Шляхи збільшення дохідної бази місцевих бюджетів в Україні // Наук. вісник НЛТУ України. 2013. № 20. С. 270-291.
- 87.Троцький Б.О. Проблеми формування та використання коштів місцевих

- бюджетів в Україні // Матеріали науково-практичної інтернет- конференції. Львів: ЛКА. 2015. С. 52-54.
88. Про прийняття за основу проекту Закону України про видобування та реалізацію бурштину: Постанова Верховної Ради України від 23.04.2015 р. №357-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
89. Андрійченко, Н. Фінансові проблеми місцевого самоврядування в Україні та шляхи їх вирішення // Актуальні проблеми правової системи України: матеріали науково-технічної конференції. Суми: СумДУ. 2014. С. 5-7.
90. Дмитрук І. М. Децентралізація в контексті розбудови територіальних громад. Львів: Національна академія наукового розвитку. 2015. Том 1. С. 219-222.
91. Зазуляк Х.М. Проблеми та шляхи покращення бюджетного процесу на місцевому рівні // Матеріали науково-практичної інтернет-конференції. Львів: ЛКА. 2015. С. 43-45.
92. Надольний О.В. Планування як загальна функція менеджменту // XLIX Наук.-техн. конф. підрозділів Вінницького націон. техн. ун-ту (м. Вінниця, 11-13 березня 2020 р.) URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2020/paper/view/9541/7812>
93. Єпіфанова І. Ю., Надольний О.В. Методичні підходи до аналізу ефективності системи планування на підприємстві // L Наук.-техн. конф. підрозділів Вінницького націон. техн. ун-ту (м. Вінниця, 18 березня 2021 р.) URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2021/paper/view/11456/9567>
94. Зянько В. В., Надольний О. В. Роль місцевих бюджетів у фінансуванні соціально-економічного розвитку регіону // Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи» (ВНТУ, м. Вінниця, 11.05.2022–13.05.2022. р.) URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2022/paper/viewFile/14147/11967>

Додаток А

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ФІМ

д.е.н., проф. В. В. Зянько

(підпис)

«06» жовтня 2021 р.

ТЕХНІЧНЕ ЗАВДАННЯ**на виконання магістерської кваліфікаційної роботи**

на тему: Механізм фінансування соціально-економічних програм
органів місцевого самоврядування (на прикладі Лознянської сільської ради
Хмільницького району Вінницької області)

08-43.МКР.006.00.003.ТЗНауковий керівник: д.е.н., професор, зав. каф. ФІМ

наук. ступінь, вчене звання (посада)

Зянько В. В.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Студент групи МФКД-20мНадольний О. В.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Вінниця 2021 р.

1. Підстава для виконання магістерської кваліфікаційної роботи (МКР) наказ №277 по ВНТУ від «24» вересня 2021 р. про затвердження теми МКР.

2. Мета і призначення магістерської кваліфікаційної роботи

актуальність і обґрунтування необхідності виконання МКР: Актуальність обраної теми полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні значно посилюється роль місцевих органів влади в економічному і соціальному розвитку регіонів і це зумовлює необхідність розширення та зміцнення повноважень органів місцевого самоврядування, формування власної фінансової бази регіонів, яка б створювала умови для їх соціально-економічного розвитку.

мета: визначення основних шляхів удосконалення функціонування механізму фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування на основі дослідження теоретичних засад та аналізу практичних аспектів фінансування соціально-економічної сфери органів місцевої адміністрації.

завдання:

- дослідити економічну суть фінансового механізму, його структуру та джерела залучення коштів для фінансування місцевого економічного розвитку,
- розглянути концептуальні основи фінансової політики місцевих органів влади,
- визначити методичні підходи до планування та прогнозування територіального економічного і соціального розвитку,
- охарактеризувати правову базу функціонування органів місцевої влади,
- проаналізувати основні показники соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради за 2016-2020 роки,
- здійснити оцінку структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери Лознянської територіальної громади.
- запропонувати дієві заходи з удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах

3. Завдання для виконання економічної розрахункової частини МКР

Розрахувати показники програм соціально-економічного розвитку Лознянської сільської ради за 2016-2020 рр., зокрема, здійснити аналіз структури видатків на фінансування об'єктів соціальної сфери у загальному обсязі бюджетних асигнувань на соціально-економічний розвиток територіальної громади за 2016-2020 рр. та ін.

4. Вихідні дані для написання магістерської кваліфікаційної роботи

Програма соціально-економічного та культурного розвитку Лознянської територіальної громади на 2016-2020 роки; Показники програм соціально-економічного розвитку Лознянської територіальної громади за період 2016-2020 рр.; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>; Насібова О. В. Фінансовий механізм соціального захисту як інструмент регулювання рівня життя населення. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 10. С. 48–54. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.10.48; Огінська А. Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. Економіка та держава. 2018. №4. С. 131—136; Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. – Київ: 2019. – 140 с.; Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>; Когут Ю. М., Ковач-Румп Г. Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки. Ефективна економіка. 2021. № 9. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> та ін.

5. Виконавець МКР – Надольний Олег Володимирович, ст. гр. МФКД-20м (д/ф).

6. Вимоги до виконання МКР У процесі виконання магістерської

кваліфікаційної роботи потрібно обґрунтувати шляхи удосконалення фінансового забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування в Україні в сучасних умовах, використовуючи такі методи: аналізу і синтезу – для вивчення об'єкта та предмета дослідження; теоретичне узагальнення – для визначення економічного змісту понять та категорій; групування і порівняння – для зіставлення фактичних даних звітного і попередніх років; системний та комплексний підходи – для обґрунтування висновків та результатів дослідження варіантний аналіз, засоби моделювання. Бажано, щоб робота виконувалась на замовлення організації.

7. Етапи МКР і терміни їх виконання

Таблиця 1 – Етапи МКР і терміни їх виконання

Етапи МКР	Зміст етапу	Термін виконання	Очікувані результати
Вибір напрямку дослідження	Добір, вивчення та узагальнення науково-економічної та статистичної інформації; розгляд можливих напрямів досліджень та їх оцінювання; вибір напрямку дослідження; обґрунтування прийнятого напрямку дослідження; розроблення, погодження і затвердження ТЗ на МКР	червень-вересень	план МКР
Основна (економічна) частина роботи	Теоретичне дослідження проблеми	ІІІ декада жовтня	Розділ 1
	Аналітична частина	ІІ декада листопада	Розділ 2
	Розробка рекомендацій та пропозицій	І декада грудня	Розділ 3
Узагальнення результатів досліджень, підготовка до захисту роботи	Узагальнення результатів теоретичних та аналітичних досліджень та написання доповіді на захист МКР; оформлення ілюстративного матеріалу, підготовка презентації ДР в редакторі <u>Microsoft Office PowerPoint</u>	І декада грудня	Акт впровадження, ілюстративний матеріал, презентація
Попередній захист МКР	Перевірка МКР на плагіат; одержання відзиву наукового керівника та рецензії; попередній захист МКР	ІІ декада грудня	Результат перевірки на плагіат, відгук, рецензія
Захист МКР	Основний захист МКР	ІІІ декада грудня	доповідь та відповіді на питання

8. Очікувані результати

В результаті виконання магістерської кваліфікаційної роботи очікується одержання обґрунтованих рекомендацій та пропозицій, які можуть бути використані Лознянською територіальною громадою з метою забезпечення подальшого економічного розвитку територіальної громади.

9. Матеріали, які подають після закінчення МКР та її етапів

Переpletена магістерська кваліфікаційна робота; ілюстративний матеріал; протокол перевірки МКР на наявність текстових запозичень; відгук керівника; відгук опонента.

10. Порядок приймання МКР та її етапів

Результати магістерської кваліфікаційної роботи розглядаються керівником роботи та завідувачем кафедри відповідно до етапів роботи та термінів їх виконання; проводиться попередній захист роботи та офіційний захист магістерської кваліфікаційної роботи.

Додаток Б

**ПРОТОКОЛ ПЕРЕВІРКИ НАВЧАЛЬНОЇ (КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ)
РОБОТИ**

Назва роботи: Механізм фінансування соціально-економічних програм органів місцевого самоврядування (на прикладі Лознянської сільської ради Хмельницького району Вінницької області)

Тип роботи: кваліфікаційна робота
(кваліфікаційна робота, курсовий проект (робота), реферат, аналітичний огляд, інше
(вказати))

Підрозділ кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
(кафедра, факультет (інститут), навчальна група)
Науковий керівник Зянько В. В., зав. каф. ФІМ
(прізвище, ініціали, посада)

Показники звіту подібності

Plagiat.pl (StrikePlagiarism)		Unicheck	
КП1		Оригінальність	90,0%
КП2			
Тривога/Білі знаки	/	Схожість	10,0%

Аналіз звіту подібності (відмітити потрібне)

- Запозичення, виявлені у роботі, оформлені коректно і не містять ознак плагіату.
- Виявлені у роботі запозичення не мають ознак плагіату, але їх надмірна кількість викликає сумніви щодо цінності роботи і відсутності самостійності її автора. Роботу направити на доопрацювання.
- Виявлені у роботі запозичення є недобросовісними і мають ознаки плагіату та/або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних запозичень.

Заявляю, що ознайомлений (-на) з повним звітом подібності, який був згенерований Системою щодо роботи (додається)

Автор _____ Надольний О. В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Опис прийнятого рішення

Робота може бути допущена за попереднього захисту

Особа, відповідальна за перевірку _____ Єпіфанова І. Ю.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Експерт _____
(за потреби) (підпис) (прізвище, ініціали, посада)